

ਮੇਰਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਮੰਚਨ

ਮੇਰਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਮੰਚਨ : ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ

ਹੁਣ ਤਕ, ਮੈਂ ਕੁਲ 14 ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ 11 ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ, 1976 ਤੋਂ 2013 ਤਕ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ, ਨਾਮਵਰ ਰੰਗਕਰਮੀਆਂ ਵਲੋਂ ਖੇਡੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ :

1. ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ (The Sick Century - 1974)

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ, ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ ਸਰਬ-ਭਾਰਤੀ ਨਾਟ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦੌਰਾਨ, 1976 ਵਿਚ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਰਤ) ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ, 1977 ਵਿਚ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਅਤੇ ਯਮੁਨਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ੋ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। 1986 ਵਿਚ, ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ। ਐਸ.ਡੀ. ਕਾਲਜ, ਅੰਬਾਲਾ ਦੇ ਵਿੱਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ, ਇਸ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਨੂੰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਯੁਵਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਥਮ ਦਰਜਾ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ ਨੇ ਹੀ, ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ, ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ, 'ਮਰਦ' ਪਾਤਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਿਆ।

1.1.1977 ਵਿਚ, 'ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ', ਪ੍ਰੋ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹੇਠ, ਐਸ.ਡੀ. ਕਾਲਜ, ਅੰਬਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿੱਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ, ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ

‘ਯੂਥ ਫੈਸਟੀਵਲ’ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤਿਆ। ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੇ ਹੋਰ ਸ਼ੋ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪ੍ਰੋ. ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚ, ‘ਔਰਤ’ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ।

2. ਚੌਕ ਨਾਟਕ (The Play at the Cross Roads-1984)

ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਨੇ 28 ਤੇ 29 ਮਈ, 1986 ਨੂੰ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ੋ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੋਆ ਵਿਚ ਵੀ ਖੇਡਿਆ। 1987 ਵਿਚ, ਇਹ ਨਾਟਕ, ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਕਾਲਜ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਲੋਂ, ਯੁਵਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜੇਤੂ ਰਿਹਾ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ, ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਨੇ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ੋ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ। ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਡਾ. ਕਮਲੇਸ਼ ਉੱਪਲ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਚੌਕ ਨਾਟਕ’, ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ ਸਟੇਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

3. ਰੂਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ (The Soul of the Punjab - 1984)

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ’ ਵਲੋਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਤ ਨਾਟਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ, ਇਹ ਗੀਤ-ਨਾਟਕ 26 ਸਤੰਬਰ, 1987 ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਮੰਚਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਇਸ ਗੀਤ-ਨਾਟਕ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ੋ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। 1988 ਵਿਚ, ਇਹ ਗੀਤ-ਨਾਟਕ, ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ, ਯੁਵਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜੇਤੂ ਰਿਹਾ। ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਗੀਤ-ਨਾਟਕ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸ਼ੋ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਗੀਤ-ਨਾਟਕ ਦੀ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ (ਪੰਜਾਬ) ਨੇ ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮ ਵੀ ਬਣਾਈ। ਡਾ. ਮਨਜੀਤਪਾਲ ਕੌਰ ਨੇ, 2 ਫਰਵਰੀ, 1995 ਨੂੰ, ਇਸ ਗੀਤ-ਨਾਟਕ ਦਾ, ‘ਪੰਜਾਬ ਆਰਟਸ ਕੌਂਸਲ’, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਮੰਚ ਉੱਤੇ, ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ੋ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ।

4. ਸਿਫਰ ਨਾਟਕ (The Zero Play - 1987)

ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ, ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ, 1987 ਤੇ 1988 ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਮੰਚਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੀ, ਡਾ. ਕਮਲੇਸ਼ ਉੱਪਲ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਸਿਫਰ ਨਾਟਕ’, ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ ਮੰਚਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

5. ਮੱਕੜੀ ਨਾਟਕ (The Spider Play - 1989)

ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਨੇ 12 ਨਵੰਬਰ, 1989 ਨੂੰ ਮਾਨਸਾ, 14 ਨਵੰਬਰ 1989 ਨੂੰ ਲੰਬੀ ਅਤੇ 15 ਨਵੰਬਰ, 1989 ਨੂੰ ਸਰਦੂਲ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ। ਲੰਬੀ ਵਾਲੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ 6000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ, 1990 ਵਿਚ “ਤਿੰਨ ਨਾਟਕ” ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਛਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ, ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਸਕ੍ਰਿਪਟ (ਖਰੜੇ) ਤੋਂ, 1989 ਵਿਚ, ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। “ਮੱਕੜੀ ਨਾਟਕ”, ਮੰਚਨ-ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਮੰਚਨ-ਵੇਰਵੇ ਸਮੇਤ, “ਤਿੰਨ ਨਾਟਕ” ਦੇ 1990 ਵਿਚ ਛਪੇ ਪਹਿਲੇ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਛਪਿਆ।

6. ਪਛਾਣ ਨਾਟਕ (The Identity Play - 1990)

ਡਾ. ਮਨਜੀਤਪਾਲ ਕੌਰ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ, ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1993 ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਵਿਚ ਮੰਚਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

7. ਮਨ ਦੇ ਹਾਣੀ (The Mind Mates - 2005)

ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ (ਹੀਰ) ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ, ਇਸ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਦੇ, ਹੁਣ ਤਕ, ਸੱਤ ਸ਼ੋ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। 3 ਦਸੰਬਰ, 2008 ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 30 ਜਨਵਰੀ, 2009 ਨੂੰ ਬਠਿੰਡਾ, 31 ਜਨਵਰੀ, 2009 ਨੂੰ ਮੁੱਲਾਂਪੁਰ (ਦਾਖਾ), 20 ਫਰਵਰੀ, 2009 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸੈਂਟਰ, ਦਿੱਲੀ, 4 ਮਾਰਚ, 2009 ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 9 ਅਕਤੂਬਰ, 2009 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ 22 ਅਕਤੂਬਰ, 2009 ਨੂੰ ਫਿਰ ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਮੰਚਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

8. ਮਖੌਟੇ ਤੇ ਹਾਦਸੇ (The Masks and the Accidents - 2008)

ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ, ਇਸ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਦਾ ਮੰਚਨ, ‘ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਆਫ ਡਰਾਮਾ’ (ਦਿੱਲੀ) ਅਤੇ ‘ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ’ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ, 1 ਜੁਲਾਈ, 2009 ਨੂੰ, ‘ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ’, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

9. ਚੱਕ੍ਰਵਯੂਹ ਤੇ ਪਿਰਾਮਿਡ (The Chakravayuh and the Pyramid - 2010)

ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ, ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ, ‘ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਆਫ ਡਰਾਮਾ’ (ਦਿੱਲੀ) ਅਤੇ ‘ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ’ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 5 ਜੁਲਾਈ, 2012 ਨੂੰ ‘ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ’, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ।

10. ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ (Noon at Midnight - 1983)

ਇਸ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ 'ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ' (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ, 4 ਜੁਲਾਈ, 2013 ਨੂੰ, 'ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ' ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ।

11. ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਯਥਾਰਥ (The Frozen Realities - 1980)

ਇਸ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ 'ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ' (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ, 4 ਜੁਲਾਈ, 2013 ਨੂੰ 'ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ', ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਮੰਚਤ ਕੀਤਾ।

12. ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ (The Sick Century - 1974)

ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਮਵਰ ਰੰਗਕਰਮੀਂ ਕੀਰਤੀ ਕਿਰਪਾਲ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ : "ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ" ਦਾ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ, 6 ਸਤੰਬਰ, 2015 ਨੂੰ ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਭਾਰਤ) ਵਿਖੇ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮੰਚਨ ਕੀਤਾ। ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ, ਇਸ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਮੰਚਨ ਬਾਰੇ ਟਿਪਣੀਆਂ ਤੇ ਹਵਾਲੇ

DR. SURJIT SINGH SETHI
Professor and Head
Department of Dramatic Art

Ph. : 3364, 3365 Ext. 52
Punjabi University,
Patiala-147002

ਨੰਬਰ 36/ਡੀ.ਏ.
ਮਿਤੀ 3.7.86

ਪਿਆਰੇ ਰਵੀ ਜੀ,

ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਟਕ "ਚੌਕ ਨਾਟਕ" ਸਾਡੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਸਟੇਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਾਟਕ ਨਵੇਂ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਤੁਹਾਨੂੰ 1500 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਸੀਦ ਭੇਜਣ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹਾਲਾਂ ਤਕ ਰਸੀਦ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਨਾਲ ਆਪ ਨੂੰ ਰਸੀਦ ਭੇਜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਭੇਜ ਦੇਣਾ।

ਨਾਟਕ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਛੇ ਤਸਵੀਰਾਂ 8 x 10 ਦੀਆਂ ਨਾਲ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਮੇਰੇ ਯੋਗ ?

ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ
(ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ)

‘ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ’ ਤੇ ‘ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਯਥਾਰਥ’ ਦੇ ਮੰਚਨ ਬਾਰੇ ਸ਼ਾਇਰ
ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਵੀ ਦੀ ਇਕ ਈ-ਟਿੱਪਣੀ

"... .. well directed, well acted and performed plays. Kewal
Dhaliwal did a wonderful job."

ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਵੀ

ਜੁਲਾਈ 10, 2013 ਦੀ ਈ-ਮੇਲ ਵਿੱਚੋਂ

‘ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ’ ਅਤੇ ‘ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਯਥਾਰਥ’ ਦਾ ਮੰਚਨ

ਡਾ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਦੇ ਦੋ ‘ਫੇਸ ਬੁੱਕ’ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਰ
ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਵੀ ਦੀ ਇਕ ਈ-ਟਿੱਪਣੀ

1

ਪਿਆਰੇ ਰਵੀ ਜੀ !
ਸਲਾਮ !

ਅੱਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋ
ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਮੰਚਨ ਕਰਕੇ ਕਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਟੈਕਸਟ (Text) ਤਾਂ ਪਾਵਰਫੁਲ
(Powerful) ਸੀ ਹੀ, ਅੱਜ ਦੇ ਗਲੋਬਲ ਬੰਦੇ ਦੀ agony ਅਤੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ—
ਨਾਲ ਹੀ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਕਰ
ਦਿੱਤਾ। ਰਵੀ, ਸੱਚਮੁਚ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਆਇਆ। ਸਲਾਮ !

ਡਾ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਐਨ ਸਕੂਲ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ)

Posted on "Face Book", on July 14, 2013

2

Congratulations for your historical and valuable contribution,
I am happy that Punjabi reader and audience is responding to
complex texture of your plays, To write meaningful and artistic
poetic drama is not everybody's cup of tea. It is rather equally
difficult to present this type of ambiguous & complex text on
the stage. Congratulations, once again.

Dr. Harbhajan Singh Bhatia

School of Punjabi Studies,
Guru Nanak Dev University, Amritsar, Punjab (India)

Posted on "Face Book", on July 8, 2013

ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਤੇ ਹਵਾਲੇ

1. Ravinder Ravi's "Beemar Sadi" and "Chowk Naatak" are rich in theme and have been presented by the Drama Department of the Punjabi University (Patiala), with theatrical excellence.

-Dr. Kamlesh Uppal

An excerpt from an article : 'Punjabi Theater', published in the inaugural issue (February-March, 1989) of the 'Punjabi Scene'

2. ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ੋਨ ਦਾ ਨਾਟਕ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ 'ਚੌਕ ਨਾਟਕ' ਸੀ। ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਕਾਇਨਾਤੀ ਵਿਸਤਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ੌਕੀਆ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵਵਾਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਆਚ ਜਾਣ ਦੇ ਚਾਨਸਿਜ਼ ਵੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗਮੰਚੀ ਨਿਕਸੁਕ ਵਿੱਚੋਂ ਜੁ ਪੱਲੇ ਪਿਆ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ : ਹਿਟਲਰ ਤੋਂ ਹੋ ਚੀ ਮਿੰਨੂ, ਵਲਾਇਤ ਤੋਂ ਵੀਅਤਨਾਮ, ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਇਕ ਜੰਗਲੀ ਚੌਰਾਹਾ, ਅਸੀਂ ਸਭ ਜਿਊਣ ਦਾ ਭਰਮ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਾਣਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ? ਇਸ ਚੌਕ ਤੋਂ ਉਸ ਚੌਕ ਤਕ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਮੌਤ ... ਆਦਿ। ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਤਮਾਮ ਥੀਏਟਰਬਾਜ਼ੀ ਸੀ।

-ਡਾ. ਕਮਲੇਸ਼ ਉੱਪਲ

'ਅਕਸ', ਅਪ੍ਰੈਲ 1987

3. 'ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ', 'ਚੌਕ ਨਾਟਕ' ਤੇ 'ਸਿਫਰ ਨਾਟਕ' ਦੇ, ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਦੁਆਰਾ ਮੰਚਨ ਬਾਰੇ ਇਕ ਟਿੱਪਣੀ

“‘ਸਪਾਰਟੇਕਸ’, ‘ਸੰਡੇ ਵੀਕ’, ‘ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ’, ‘ਚੌਕ ਨਾਟਕ’, ‘ਸਿਫਰ ਨਾਟਕ’, ‘ਟਾਈਪਿਸਟਸ’, ‘ਕੰਜੂਸ’, ‘ਨੱਥੇ ਦੀ ਮਾਸੀ’, ‘ਇਸ ਚੌਕ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ’, ‘ਕਾਲ ਚੱਕ੍ਰ’, ‘ਚੜ੍ਹਦਾ ਰੂਪ ਸਵਾਇਆ’, ‘ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ ਦੋਸਤੋ’ ਆਦਿ ਕੁਝ ਕੁ ਬਿਹਤਰੀਨ ਨਾਟਕ ਸਨ, ਜੋ ਪੁਰੀ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਖੇਡੇ। ਸੱਤ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਉਸ ਦੇ ਖਿਡਵਾਏ ਨਾਟਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਯੁਵਕ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤਦੇ ਰਹੇ।”

-ਡਾ. ਕਮਲੇਸ਼ ਉੱਪਲ

'ਕਲਾ ਦੀ ਆਭਾ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਥਣ', ਵਿੱਚੋਂ, 'ਅਕਸ', ਜੂਨ-ਜੁਲਾਈ, 2006 (ਪੰਨੇ 50 ਤੋਂ 52)

4. “ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ‘ਮੱਕੜੀ ਨਾਟਕ’, ‘ਰੂਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ’, ‘ਚੌਕ ਨਾਟਕ’, ‘ਸੂਰਜ ਨਾਟਕ’, ‘ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ’ ਆਦਿ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਕਰਮੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ, ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ, ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਤੇ ਡਾ. ਮਨਜੀਤਪਾਲ ਕੌਰ ਨੇ ਖੇਡ ਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਮੂਲਧਾਰਾ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ।”

-ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਪੁਸਤਕ : “ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ” (ਪੰਨੇ 9 ਤੋਂ 10)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਅਲਕਾ ਸਾਹਿਤ ਸਦਨ, ਚੌਕ ਮੰਨਾਂ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 2006

2.

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ ਅਜੋਕੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁੱਗ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਭਿੰਨ, ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਉਸ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ ਵਿਸ਼ੇ, ਰੂਪ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਪੱਖੋਂ ਸਫਲ ਕਿਰਤਾਂ ਹਨ।

ਪੁਸਤਕ : ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ : ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਿਪੇਖ, ਪੰਨਾ 190
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 143002,
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਾਲ : 2015

ਡਾ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

"BEEMAR SADI" :

A very powerful theme and a very good performance

-Dr. Harbhajan Singh Bhatia

Staged by "Natyam" (The Theatre Group, Registered),
under the direction of Kirti Kirpal,
On : September 6, 2015, at Virsa Vihar, Amritsar, India

Today, 'Beemar Sadi' (Ravinde Ravi) was presented by the Bathinda based 'Natyam' group.

The theme of the drama is very powerful. It presents not only the tensions of the modern world but also the basic predicaments of human life.

Without doubt, to present a poetic drama on the stage is not everybody's cup of tea. From this angle, team deserves all praise. New techniques were used to present quality theatre. Even then, it is my observation that something more was expected from the director.

So. it was very good but certainly not excellent performance.

ਹੋਂਦ ਨਿਹੋਂਦ

141

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ : ਤਿੰਨ ਰਾਵਾਂ

1.

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ 1974 ਵਿਚ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ “ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ” ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ। ਰਵੀ ਨੇ ਦਰਜਨ ਦੇ ਲਗਭਗ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਲਿਖੇ ਤੇ ਛਪਵਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਮੰਚਤ ਹੋਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਕ੍ਰ ਤੋਂ ਵਿਗਸਣ ਤੇ ਮੌਲਣ ਵਾਲੀ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ ਵਿਧਾ ਨੂੰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਨੇ ਧਰੋਹਰ ਵਾਗ ਪਾਲਿਆ ਹੈ। ਰਵੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ, ਪੜਚੋਲ, ਉਲੇਖ, ਟਿਪਣੀ ਆਦਿ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਖਿਡਵਾਇਆ ਹੈ। ਰਵੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਮੀਖਿਅਕਾਂ ਨੇ ਗਲੋਬਲੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡੀ ਵਿਸਥਾਰਾਂ ਦਾ ਨਾਟਕਕਾਰ ਗਰਦਾਨਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਥੀਮ, ਤਕਨੀਕ, ਸ਼ਿਲਪ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਆਦਿ ਤਮਾਮ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਨਾਟਕ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੂਪ ਅਜੋਕੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਯੁੱਗ ਦੇ ਨਾਟਕ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਤਕਨੀਕ ਪੱਖੋਂ ਅਤੇ ਮੰਚਣ ਵਿਧੀ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹਨ।

ਲੇਖ : ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ : ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਅਤੀਤ ਦੀ ਸੰਵਾਦਕਤਾ ਵਿੱਚੋਂ
ਪੁਸਤਕ : ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ : ਸਰੂਪ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਪੰਨਾ 22
ਸੰਪਾਦਕ : ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਡਾ.
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਐਨ ਸਕੂਲ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਰਤ, ਛਪਣ ਸਾਲ : 2015

ਕਮਲੇਸ਼ ਉੱਪਲ, ਡਾ.

ਹੋਂਦ ਨਿਹੋਂਦ

140

Congratulations for writing this powerful, meaningful and very relevant drama.

I have gone through this play many times. Even today, I feel it is very very relevant. It is very suggestive and has many layers.

Dr. Harbhajan Singh Bhatia

(Guru Nanak Dev University, Amritsar, India)

From the Face Book In-box Message for Ravinder Ravi

September 6, 2015

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਮੰਚਨ : ਟਿੱਪਣੀ ਤੇ ਵੇਰਵਾ

ਰਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਸੁਚੇਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੰਗ-ਮੰਚ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ ਪਰ ਕੁਝ ਆਲੋਚਕ ਉਸ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਾਮੁਕ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਚੀਕਰਣ 'ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮੁਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੇਖਕ ਅਤਿਵਾਦੀ ਉਲਾਰੂ ਕਾਮ-ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਲੇਖਕ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪਾਠਕ/ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੀਮਾਰ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਦਰੋਹ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਰਵੀ ਅਜਿਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਫੀ ਸੁਚੇਤ ਹੈ। ਉਹ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਮੰਚ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਚਿਤਰਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਨਾਟਕ ਆਧੁਨਿਕਤਮ ਤਕਨੀਕੀ ਤੇ ਮੰਚਨ-ਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਹੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਸਤ ਤਕਨੀਕੀ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਢੁਕਵੇਂ ਮੰਚ-ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਮੰਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸੰਕੇਤ/ਸੁਝਾਅ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ; ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਸਿਨੈਮੈਟਿਕ, ਵੀਡੀਓ, ਟੀ. ਵੀ. ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਦਰਭ, ਤਸਵੀਰਾਂ, ਮੂਰਤੀਆਂ ਪੇਂਟਿੰਗਜ਼ ਅਤੇ ਰੋਟੇਟਿੰਗ ਚਿਤਰਪੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸੰਕੇਤਾਂ/ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਸੁਝਾਅ ਪੂਰੀ ਦੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨਾ ਅਧੀਨ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਪੰਜਾਬ/ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਖੇਡੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ' ਦਾ ਮੰਚਨ 1976 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਤੇ 1976 ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,

ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ‘ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਹਿੰਦੀ ਸੈਮੀਨਾਰ’ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ‘ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ’ ਖੇਡਿਆ ਜਾਣਾ, ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਅਤੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਰੰਗਕਰਮੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਭਵ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਨਾਟਕ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ (1977) ਤੇ ਯਮੁਨਾ ਨਗਰ (1977), ਬੰਬਈ (1986) ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ, ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਵਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ‘ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ’ ਐਸ. ਡੀ. ਕਾਲਜ ਅੰਬਾਲਾ ਵਲੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਯੁਵਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜੇਤੂ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1987 ਵਿਚ ‘ਚੌਕ ਨਾਟਕ’ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਯੁਵਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਕਾਲਜ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਲੋਂ ਇਤਨੀ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਮੰਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। 1988 ਵਿਚ ਵੀ ਰਵੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ‘ਰੂਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ’ (‘ਆਖਰ ਕਬ ਤਕ’) ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਯੁਵਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜੇਤੂ ਰਿਹਾ। ‘ਰੂਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ’ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਖੇਡਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਰਵੀ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਲਾ-ਸਮਰੱਥਾ ਲਈ ‘ਚੁਣੌਤੀ’ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਦੀ ਵੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਵੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਾਟਕ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਪੂਰੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਕੇਵਲ ਪਾਠਗਤ ਲਿਖਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਫਲ ਮੰਚੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਾਟਕ-ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਮੰਚ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।

-ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ

“ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ-ਪੰਨਾ 112-113)

ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਐਮ. ਫਿਲ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਡਿਗਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ (1986-87) ਵਿੱਚੋਂ।

ਪੁਸਤਕ : ‘ਨਾਟਕਕਾਰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ’ ਵਿੱਚੋਂ,

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਗੁਰਮੇਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, ਸੰਸਕਰਣ : 2003

‘ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ’ ਦਾ ਮੰਚਨ

‘ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ’ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ, 26 ਸਤੰਬਰ 1976 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਨਾਟਕ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸੱਤ-ਰੋਜ਼ਾ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਸਮੇਂ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਕ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਜੋਂ ਇਸ ਦੀ ਸਟੂਡੈਂਟ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ, ਮਈ 1976 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ, 1978 ਵਿਚ, ਸਟੂਡੈਂਟ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ।

ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ	: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ
ਵੇਸ਼-ਭੂਸ਼ਾ, ਮੰਚ-ਸੱਜਾ,	
ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਡੀਜ਼ਾਇਨਰ	: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ
ਸੰਗੀਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ	: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਲਾਈਟ ਓਪਰੇਟਰ	: ਸੁਖਬੀਰ ਕੰਗ
ਸਹਾਇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ	: ਹਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ (ਪਿੰਕੀ)

ਪਾਤਰ

ਚਿੱਟਾ ਮਖੌਟਾ	: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਕਾਲਾ ਮਖੌਟਾ	: ਅਸ਼ੋਕ ਹੰਸ
ਮਸਖਰਾ	: ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਿਲਾਸ
ਮਰਦ	: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ
ਔਰਤ	: ਹਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ (ਪਿੰਕੀ)
ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਕੰਟਰੋਲ ਤੇ	
ਸੁਪਵਰਾਈਜ਼ਰ	: ਸੁਖਬੀਰ ਕੰਗ

-ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ

‘ਚੌਕ ਨਾਟਕ’ ਦਾ ਮੰਚਨ

*‘ਚੌਕ ਨਾਟਕ’ ਦਾ ਮੰਚਨ ਪੰਜਾਬੀ ਥੀਏਟਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਹੈ। ‘ਚੌਕ ਨਾਟਕ’ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਹਾਂ-ਨਾਟ (Epic Play) ਹੈ, ਜੋ ਰੂਪ, ਵਿਧਾ, ਮੰਚ-ਜੁਗਤਾਂ, ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਥੀਮ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਹੀ ਜਟਿਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਮੰਚਨ ਲਈ ਅਦਾਕਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਤਕਨੀਸ਼ਨ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਨ। ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੰਚ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇੰਜ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ‘ਚੌਕ ਨਾਟਕ’ ਦੇ ਮੰਚਨ ਨੂੰ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ, ਜੋ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਥੀਏਟਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੱਲ ਗੈਰ-ਪੇਸ਼ਾਵਰ (Amature) ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਹੋਇਆ ਪਹਿਲਾ ਯਤਨ ਕਹਿ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਤਿ-ਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ‘ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ’ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ‘ਚੌਕ ਨਾਟਕ’ ਦੇ ਮੰਚਨ ਨਾਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ, ਪ੍ਰੋਫ਼ ਬਾਲਗਾਂ ਦੇ ਥੀਏਟਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਇਕ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਨਾਟਕ-ਕਲਾ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਇਹ ਨਾਟਕ ਮਈ, 1986 ਵਿਚ ਮੁੰਬਈ ਵਿਖੇ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ, ਏਸ ਅਤਿ ਜੱਟਿਲ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪੱਖੋਂ ਕਠਨ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕਤਮ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਸਮਰੱਥ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਵਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਵਾਂ-ਗਾਰਦ ਨਾਟਕ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਚੁਣੌਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ।

—ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ

ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ	:	ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ
ਲਾਈਟਿੰਗ	:	ਪੀ. ਐਨ. ਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਗੌਤਮ
ਪੇਸ਼ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਡੀਜ਼ਾਇਨ	:	ਸੂਰਗਵਾਸੀ ਡਾ. ਮਨੋਹਰ ਸੇਠੀ
ਸੈਟ-ਡੀਜ਼ਾਇਨ	:	ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ
ਸੰਗੀਤ	:	ਧਰਮਵੀਰ ਨਾਗਰਾ ਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਪਬਲੀਸਿਟੀ	:	ਮਿਸਿਜ਼ ਕਮਲੇਸ਼ ਉੱਪਲ
ਮੇਕ-ਅੱਪ	:	ਰਨਬੀਰ ਕਿੰਗਰਾ ਤੇ ਸੁਨੀਤਾ ਧੀਰ
ਕਾਸਟ	:	ਨਾਟਕ-ਕਲਾ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ
ਮੰਚਨ-ਮਿਤੀ	:	28 ਮਈ, 1986
ਸਥਾਨ	:	ਬੰਗਾਲੀ ਸਕੂਲ, ਦਾਦਰ, ਬੰਬਈ
ਮੰਚਨ-ਮਿਤੀ	:	29 ਮਈ, 1986
ਸਥਾਨ	:	ਕੋਲੀਵਾੜਾ, ਬੰਬਈ

—ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ

‘ਸਿਫਰ ਨਾਟਕ’ ਦਾ ਮੰਚਨ

‘ਸਿਫਰ ਨਾਟਕ’ ਨੂੰ 1987 ਤੇ 1988 ਵਿਚ ਸੁਭਾਸ਼ ਪੁਰੀ ਨੇ ਮੰਚਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਡਾ. ਕਮਲੇਸ਼ ਉੱਪਲ ਦੀ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀ ਟਿਪਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।

‘ਰੂਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ’ ਦਾ ਮੰਚਨ ਤੇ ਫਿਲਮੀਕਰਨ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਆਯੋਜਿਤ ਨਾਟਕ-ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ‘ਰੂਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ’ (ਗੀਤ-ਨਾਟਕ) ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰੰਗਕਰਮੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ 26 ਸਤੰਬਰ, 1987 ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਮੰਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਗੀਤ-ਨਾਟਕ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਇਸ ਗੀਤ-ਨਾਟਕ ਦੀ ਇਕ ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮ ਵੀ ਬਣਾਈ ਗਈ।

ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ : ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ
 ਕੈਮਰਾ : ਚਰਨਜੀਤ ਚੰਨੀ
 ਸੰਗੀਤ : ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਵਨਦੀਪ
 ਕਲਾਕਾਰ : ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਸੁਖਦੇਵ ਪ੍ਰੀਤ,
 (ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ) ਰੇਣੂੰ ਸਿੰਘ, ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ,
 ਹ. ਸ. ਰੰਧਾਵਾ, ਜਸਵੰਤ ਸ. ਜੱਸ।

‘ਮੱਕੜੀ’ ਨਾਟਕ ਦੇ ਮੰਚਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਲੋਕ ਕਲਾ ਮੰਚ, ਮਾਨਸਾ ਵੱਲੋਂ ‘ਮੱਕੜੀ’ ਨਾਟਕ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ 12 ਨਵੰਬਰ, 1989 ਨੂੰ, ਲੋਕ ਕਲਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੰਗ-ਮੰਚ, ਮਾਨਸਾ ਵਿਖੇ 50 ਕੁ ਚੋਣਵੇਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ 14 ਨਵੰਬਰ 1989 ਨੂੰ ਛੇ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾਟਕ ਲੰਬੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ।

ਕਲਾਕਾਰ

ਪ੍ਰੀਤਮ ਰੁਪਾਲ : ਸੁਨਹਿਰੀ
 ਰਵੀ ਨੰਦਨ : ਚਿੱਟਾ
 ਜਗਤਾਰ ਔਲਖ : ਮਜ਼ਦੂਰ
 ਇੰਦਰਜੀਤ ਦਿਓਗਣ : ਕਾਮਰੇਡ
 ਮਨਜੀਤ ਚਾਹਿਲ : ਗਭਰੂ
 ਬਲਵੰਤ ਰੁਪਾਲ : ਫਲਸਫੀ
 ਲੱਖਾ ਲਹਿਰੀ : ਕਾਲਾ
 ਜਸਬੀਰ ਜੱਸ : ਕਿਸਾਨ
 ਸੁਪਨਦੀਪ ਚਾਹਿਲ : ਮੁਟਿਆਰ

(ਸਾਮੂਹਿਕ ਝਾਕੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ)

ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤ : ਮਨਜੀਤ ਔਲਖ
 ਸਿੱਖ ਔਰਤ : ਸੁਪਨਦੀਪ ਚਾਹਿਲ
 ਹਿੰਦੂ ਔਰਤ : ਬਿਮਲਜੀਤ ਕੌਰ

ਮੁਸਲਮਾਨ/ਬੁੱਢਾ	: ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ
ਬੁੱਢੀ	: ਸੁਜਾਨ ਕੌਰ
ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀ	: ਜਸਬੀਰ ਜੱਸਾ
ਸਿੱਖ ਜਨੂੰਨੀ	: ਬਲਜੀਤ ਚਾਹਿਲ
ਸਾਧਾਰਨ ਹਿੰਦੂ/ਮਜ਼ਦੂਰ	: ਮਨਜੀਤ ਚਾਹਿਲ
ਹਿੰਦੂ ਬੱਚਾ	: ਨਵਦੀਪ (ਨਵ)
ਮੁਸਲਮਾਨ ਬੱਚਾ	: ਅਜਮੀਤ (ਲੀਜ਼ਾ)
ਸਿੱਖ ਬੱਚਾ	: ਅਣੂ
ਈਸਾਈ ਬੱਚਾ	: ਸੁਹਜਦੀਪ (ਜੋਤੀ)
ਈਸਾਈ	: ਨਵੀਨ ਸ਼ਰਮਾਂ
ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਨੂੰਨੀ	: ਸੁਖਜੀਤ ਗੋਗਾ
ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ	: ਅਮਰਜੀਤ ਦਿੱਲੀ
ਗੀਤ ਗਾਇਕ	: ਰਵੀ ਨੰਦਨ
ਸੰਗੀਤ	: ਰਵੀ ਨੰਦਨ ਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ
ਮੇਕ ਅੱਪ	: ਪ੍ਰੀਤਮ ਰੁਪਾਲ
ਕਾਸਟਿਊਮਜ਼	: ਪ੍ਰੀਤਮ ਰੁਪਾਲ ਤੇ ਅਮਰਜੀਤ ਦਿੱਲੀ
ਸਟੇਜ-ਸੈਟਿੰਗ	: ਪ੍ਰੀਤਮ ਰੁਪਾਲ, ਜਸਬੀਰ ਜੱਸਾ ਤੇ ਇੰਦਰਜੀਤ ਦਿਓਗਣ
ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਮੈਨੇਜਰ	: ਮਨਜੀਤ ਔਲਖ
ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ	: ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਮਾਨਸਾ
ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ	: ਲੋਕ ਕਲਾ ਮੰਚ, ਮਾਨਸਾ
ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ	: ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ

-ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ

ਨੋਟ : ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ, ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਚਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਰਚਿਤ 'ਪਛਾਣ ਨਾਟਕ' ਦਾ ਮੰਚਨ

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ 'ਪਛਾਣ ਨਾਟਕ' ਨਵ-ਨਾਟ ਮੰਚ (ਰਜਿ.) ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਮੰਚਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਮੰਚਨ ਸੰਬੰਧੀ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :

ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ	: ਡਾ. ਮਨਜੀਤਪਾਲ ਕੌਰ
ਕਲਾਕਾਰ-ਪਾਤਰ	: ਔਰਤ : ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭਾਟੀਆ (ਐਮ. ਏ. ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ)
ਕਾਮਦੇਵ	: ਗੁਰਬਿੰਦਰ ਭੱਟੀ (ਐਮ. ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ)
ਮਸਖਰਾ	: ਰਾਜਿੰਦਰ ਰਾਹੁਲ (ਐਮ. ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ)
ਕਵੀ	: ਅਸ਼ੋਕ ਭਾਰਤੀ (ਐਮ. ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ)
ਦੂਜੀ ਔਰਤ	: ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ (ਐਮ. ਏ. ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ)
ਮੰਚਨ-ਮਿਤੀ	: 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1993
ਮੰਚਨ-ਸਥਾਨ	: ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਟਾਫ਼ ਕਾਲਜ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਸੰਗੀਤ	: ਸ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ
ਆਵਾਜ਼	: ਰਾਜਿੰਦਰ ਰਾਹੁਲ, ਅਸ਼ੋਕ ਭਾਰਤੀ
ਸਹਾਇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ	: ਰਵਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ
ਸਹਾਇਕ	: ਡਾ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ
ਵੀਡੀਓ ਰੀਕਾਰਡਿੰਗ	: ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਗਿੱਲ
ਮੁੱਖ ਵਕਤਾ	: ਅਮਰਜੀਤ ਗਰੇਵਾਲ
ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ	: ਡਾ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

-ਡਾ. ਮਨਜੀਤਪਾਲ ਕੌਰ

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਗੀਤ-ਨਾਟਕ : ‘ਰੂਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ’ ਦਾ ਮੰਚਨ

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਰਚਿਤ ਗੀਤ-ਨਾਟਕ ‘ਰੂਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ’ ਨਵ-ਨਾਟ ਮੰਚ (ਰਜਿ.) ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਕਲਾ ਪਰਿਸ਼ਦ (ਪੰਜਾਬ ਆਰਟਸ ਕੌਂਸਲ) ਦੇ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੰਚਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :

- ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ : ਡਾ. ਮਨਜੀਤਪਾਲ ਕੌਰ
 ਸਹਾਇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ : ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਲੈਕਚਰਰ, ਬੇਅੰਗਿੰਗ ਕਾਲਜ, ਬਟਾਲਾ)
- ਮੰਚਨ-ਸਥਾਨ : ਪੰਜਾਬ ਆਰਟਸ ਕੌਂਸਲ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਮੰਚਨ-ਮਿਤੀ : 2 ਫਰਵਰੀ, 1995
 ਕਲਾਕਾਰ : 1. ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ, ਲੈਕਚਰਰ, ਬੀ. ਬੀ. ਕੇ. ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ— ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਤੇ ਹੋਰ ਨਿੱਕੀਆਂ, ਨਿੱਕੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ)
 2. ਵਿਜੇ ਸ਼ਰਮਾ (ਟੀ. ਵੀ. ਆਰਟਿਸਟ) ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਰੋਲ।
 3. ਨਰਿੰਦਰ ਜੱਟੂ (ਟੀ. ਵੀ. ਆਰਟਿਸਟ) ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ।
 4. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਨਾਨ-ਟੀਚਿੰਗ ਵਰਕਰ)- ਮਸਖਰਾ ਪਾਤਰ

5. ਵਿਪਨ ਧਵਨ (ਸਟੇਜ ਕਲਾਕਾਰ)
 6. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਜੌਲੀ
 7. ਪਰਮਜੀਤ ਰਾਹੀ-ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ।
 8. ਸੁਚਰਿਤਾ, ਕੰਵਲਜੀਤ ਤੇ ਸੁਖਪ੍ਰੀਤ (ਕ੍ਰਮਵਾਰ) ਬੀ.ਬੀ.ਕੇ.ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ ਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵਿਮਨ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ ਹਨ।
 9. ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ-ਸਿੱਖ ਮੁੰਡਾ ਪਾਤਰ

ਗਾਇਨ (ਪਿਛੋਕੜ ਚੋਂ) : ਜੋਤੀ ਜੱਟੂ
 ਗਾਇਨ (ਪਾਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) : ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ
 ਮੁੱਖ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਤੇ ਗਾਇਕ : ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ
 ਢੋਲਕੀ ਵਾਦਨ : ਸੁਰਜੀਤ ਗਿੱਲ
 ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਉਂਤ ਤੇ ਸਹਾਇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ : ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਚਦੇਵਾ (ਟੀ. ਵੀ. ਆਰਟਿਸਟ, ਟੀ. ਵੀ. ਸਕਰਿਪਟ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਨਾਟਕਕਾਰ)

-ਡਾ. ਮਨਜੀਤਪਾਲ ਕੌਰ

“ਮਨ ਦੇ ਹਾਣੀ” ਦੇ ਮੰਚਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

1. ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ : 3 ਦਸੰਬਰ, 2008
ਮੰਚਨ ਸਥਾਨ : ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ, ਸੈਕਟਰ-46-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
2. ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ : 30 ਜਨਵਰੀ, 2009
ਮੰਚਨ ਸਥਾਨ : ਬਠਿੰਡਾ ਟੀਚਰਜ਼ ਹੋਮ, ਬਠਿੰਡਾ, ਭਾਰਤ
3. ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ : 31 ਜਨਵਰੀ, 2009
ਮੰਚਨ ਸਥਾਨ : ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕਲਾ ਭਵਨ, ਮੁੱਲਾਂਪੁਰ (ਦਾਖਾ) ਭਾਰਤ
- *4. ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ : 20 ਫਰਵਰੀ, 2009
ਮੰਚਨ ਸਥਾਨ : ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸੈਂਟਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਭਾਰਤ
- *5. ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ : 4 ਮਾਰਚ, 2009
ਮੰਚਨ ਸਥਾਨ : ਟੈਗੋਰ ਥੀਏਟਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਭਾਰਤ
6. ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ : 9 ਅਕਤੂਬਰ, 2009
ਮੰਚਨ ਸਥਾਨ : ਪੰਜਾਬ ਨਾਟ-ਸ਼ਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- *7. ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ : 22 ਅਕਤੂਬਰ, 2009
ਮੰਚਨ ਸਥਾਨ : ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ, ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਮੰਚਨ ਸੰਸਥਾ : ਅਦਾਕਾਰ ਮੰਚ (ਰਜਿ.), ਮੁਹਾਲੀ
ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ : ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ

-
- *4. ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ, ਵੱਲੋਂ ਸਪਾਂਸਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
 - *5. “ਨੈਸ਼ਨਲ ਥੀਏਟਰ ਫੈਸਟੀਵਲ” ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਆਰਟਸ ਕੌਂਸਲ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਸਪਾਂਸਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
 - *7. ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, “ਹਿੰਦ-ਪਾਕ ਸਦ-ਭਾਵਨਾ ਪੰਜ ਪਾਣੀ ਨਾਟਕ ਉਤਸਵ” (21 ਤੋਂ 26 ਅਕਤੂਬਰ, 2009) ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਅਦਾਕਾਰ ਪਤਨੀ	: ਅਨਮੋਲ ਭਾਰਤ
ਮਰਦ	: ਹਰਮਨਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਪਤੀ	: ਮਨੀਸ਼ ਕਪੂਰ
*ਕੋਰਸ	: ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਨ ਚਾਹਲ, ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਹਰਜਾਪ ਕੌਰ
ਸੰਗੀਤ	: ਜਤਿੰਦਰ ਸ਼ਾਹ
ਗਾਇਕ	: ਤਰੰਨੁਮ ਤੇ ਜਤਿੰਦਰ ਸ਼ਾਹ
ਵੇਸ਼ ਭੂਸ਼ਾ	: ਰਜਿੰਦਰ ਰੋਜ਼ੀ
ਰੂਪ ਸੱਜਾ	: ਲੱਖਾ ਲਹਿਰੀ
ਮੰਚ ਸੱਜਾ	: ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਰੋਸ਼ਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵ	: ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਕੋਰੀਓਗਰਾਫੀ	: ਸ਼ਵੇਤਾ ਸੂਦ
ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਬੰਧ	: ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ
ਮੰਚ ਸਾਮਗਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ	: ਹਰਪਿੰਦਰ ਰਾਜਪੂਤ
ਵਿਓਂਤਕਾਰੀ	: ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ

ਨੋਟ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ‘ਇੱਕ’, ‘ਦੋ’ ਤੇ ‘ਮਸਖਰਾ’ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਰਸ/ਨ੍ਰਿਤ-ਨਾਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਵਲੋਂ -ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ

ਸੰਗੀਤ	: ਹਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ
ਮੁੱਖ ਗਾਇਕ	: ਹਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ
ਢੋਲਕ	: ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ
ਪੇਂਟਿੰਗ	: ਡਾਲੀ ਤੇ ਪਿਕਾਸੋ
ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ	: ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ
*ਨਾਟ ਗਰੁੱਪ	: ਮੰਚ-ਰੰਗਮੰਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

-ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ

*“ਮਖੌਟੇ ਤੇ ਹਾਦਸੇ” ਦੇ ਮੰਚਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

“ਮਖੌਟੇ ਤੇ ਹਾਦਸੇ” ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ 1 ਜੁਲਾਈ, 2009 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 7 ਵਜੇ ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨਾ ਹੇਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :

1. ਔਰਤ (ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ) : ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
2. ਔਰਤ-2 : ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ
3. ਮਸਖਰਾ (ਨਟ) : ਗੁਰਜੋਤ ਗੁੱਗੂ
4. ਮਸਖਰੀ (ਨਟੀ) : ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ
5. ਦੱਲਾ : ਕੁਲਦੀਪ ਬੱਲ
6. ਤਸਕਰ : ਬਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
7. ਅਤੰਕ : ਗੁਰਤੇਜ ਸਿੰਘ
8. ਕਵੀ : ਅਮਿਤ ਅਨੇਜਾ

ਕੋਰਸ-1 : ਰਜੀਵ ਜਿੰਦਲ, ਰਾਹੀ ਬਤਰਾ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਜੱਜ, ਰਾਹੁਲ ਅਹੂਜਾ, ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮਾਹੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਵਿਕਾਸ ਜੋਸ਼ੀ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸੋਢੀ, ਰਾਜਬੀਰ ਮਕਨਾ

ਕੋਰਸ-2 : ਰਕੇਸ਼ ਲੂਥਰਾ, ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ, ਰੋਬਿਨ ਚੀਮਾ, ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਕਰਨ ਸਭਰਵਾਲ, ਮਨਦੀਪ ਜੋਸ਼ੀ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਤੇਜ ਖਾਨ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ

* ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਆਫ ਡਰਾਮਾ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ) ਅਤੇ ‘ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ’ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ, Young Theater Worker's Theatre Workshop ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ : “ਚੱਕ੍ਰਵਯੂਹ ਤੇ ਪਿਰਾਮਿਡ” : ਮੰਚਨ ਅੰਕੜੇ

ਮੰਚਨ-ਮਿਤੀ : 5 ਜੁਲਾਈ, 2012
ਮੰਚਨ-ਸਥਾਨ : ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ, ਵਿਰਸਾ
ਵਿਹਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ)

ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੰਚ-ਪਰਫੇਸ਼ (Actors on Stage)

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਗੀਤ

ਅਮਨਦੀਪ ਕੁਮਾਰ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਹੈਰੀ, ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ,
ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਜੇ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪਵਨਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਸੀਨ ਪਹਿਲਾ

ਐਕਟਰ ਇਕ - ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ
ਐਕਟਰ ਦੋ - ਸਟਾਲਿਨਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ - ਮੁਹੰਮਦ ਕੈਸਰ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ, ਜਗਜੋਤ ਸਿੰਘ,
ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਸੀਨ ਦੂਜਾ

ਇਕ - ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਦੋ - ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ - ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਜਗਜੋਤ, ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਚਿਨ ਪ੍ਰਸਾਦ,
ਬਲਵਿੰਦਰ ਵਰਿਆਮ, ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ

ਸੀਨ ਤੀਜਾ

ਇਕ - ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਹੈਰੀ
ਦੋ - ਪਵਨਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ - ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੱਸੀ, ਪੁਨੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਸੰਜੇ ਸਿੰਘ,
ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਜਗਜੋਤ ਸਿੰਘ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ

ਸੀਨ ਚੌਥਾ

ਮੁੰਡਾ - ਪਰਨਦੀਪ ਕੈਂਥ
ਕੁੜੀ - ਪਾਇਲ ਕਾਲੜਾ
ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ - ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਅਮਨਦੀਪ ਕੁਮਾਰ, ਸਚਿਨ, ਮੁਹੰਮਦ ਕੈਸਰ,
ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ

ਸੀਨ ਪੰਜਵਾਂ

ਸੂਤਰਧਾਰ-1 - ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਸੂਤਰਧਾਰ-2 - ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਭੰਗੂ
ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ - ਨਵਜੋਤ, ਸਿਮਰਨਜੀਤ, ਮੁਹੰਮਦ ਕੈਸਰ, ਬਲਵਿੰਦਰ
ਵਰਿਆਮ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ

ਸੀਨ ਛੇਵਾਂ

ਇਕ - ਅਮਨਦੀਪ ਕੁਮਾਰ
ਦੋ - ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ - ਜਗਜੋਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਜੇ ਸਿੰਘ, ਪਾਇਲ ਕਾਲੜਾ, ਮੁਹੰਮਦ
ਕੈਸਰ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਸੀਨ ਸੱਤਵਾਂ

ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੱਸੀ, ਜਤਿੰਦਰ ਸੇਠੂ, ਪੁਨੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਹੈਰੀ,
ਜਗਜੋਤ, ਪਰਨਦੀਪ, ਸਟਾਲਿਨਜੀਤ, ਨਵਜੋਤ, ਸਿਮਰਨਦੀਪ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਸੁਖਜੀਤ,
ਪਵਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਵਰਿਆਮ, ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ, ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ,
ਪਾਇਲ ਕਾਲੜਾ

ਸੀਨ ਅੱਠਵਾਂ

- ਫਲਸਫੀ - ਮੁਹੰਮਦ ਕੈਸਰ
- ਮੁੰਡਾ - ਪਵਨਦੀਪ ਸਿੰਘ
- ਕੁੜੀ - ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੱਸੀ
- ਨਸ਼ੀ ਤੇ ਹੋਰ - ਸਿਮਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਦਿਨੇਸ਼, ਨਵਜੋਤ, ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ, ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ

ਸੀਨ ਨੌਵਾਂ

- ਮਰਦ - ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ
- ਔਰਤ - ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
- ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ - ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਜੋਗ ਸਿੰਘ, ਪਵਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਵਰਿਆਮ

ਸੀਨ ਦਸਵਾਂ

- ਕਲਾਕਾਰ-1 - ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਨੂੰ
- ਕਲਾਕਾਰ-2 - ਪੁਨੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ
- ਰੌਕ-ਨ-ਰੋਲ ਕੋਰਸ - ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਹੈਰੀ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਪਵਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸਿਮਰਨਜੀਤ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੱਸੀ, ਅਮਨਦੀਪ

ਸੀਨ ਗਿਆਰ੍ਹਵਾਂ

- ਕੋਡਾ - ਜਸਵਿੰਦਰ ਜੱਸੀ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਹੈਰੀ, ਜਤਿੰਦਰ ਸੋਨੂੰ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਸਿਮਰਨਜੀਤ, ਪਵਨਦੀਪ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਆਖਰੀ ਗੀਤ ਵੇਲੇ

ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਲਾਕਾਰ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਨੇ।

ਸਟੇਜ ਪਿੱਛੇ

- ਸੰਗੀਤ - ਹਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ
- ਮੇਕਅਪ - ਸਰਬਜੀਤ ਲਾਡਾ
- ਢੋਲਕ - ਸੋਨੀ
- ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਇੰਚਾਰਜ - ਸੰਜੋਗ ਸਿੰਘ

- ਵੇਸ਼ਭੂਸ਼ਾ ਇੰਚਾਰਜ - ਜਤਿੰਦਰ ਸੋਨੂੰ
- ਵੇਸ਼ਭੂਸ਼ਾ, ਲਾਈਟ, ਡੀਜ਼ਾਇਨ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ - ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ : “ਚੱਕ੍ਰਵਯੂਹ ਤੇ ਪਿਰਾਮਿਡ”, 5 ਜੁਲਾਈ, 2012 ਨੂੰ, ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ ‘ਮੰਚ ਰੰਗਮੰਚ’ ਵਲੋਂ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਆਫ ਡਰਾਮਾ (ਦਿੱਲੀ) ਅਤੇ ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ, ਮੰਚਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

“ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਯਥਾਰਥ” ਦੇ ਮੰਚਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਮੰਚਨ ਸੰਸਥਾ : ‘ਮੰਚ ਰੰਗਮੰਚ’, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ)
 ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਸਥਾ : ‘ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ’ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ)
 ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ : 4 ਜੁਲਾਈ, 2013
 ਮੰਚਨ ਸਥਾਨ : ‘ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ’, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ)

Cast : ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਰੋਲ

ਆਵਾਜ਼-1	:	ਆਕਾਸ਼ ਅਰੋੜਾ
ਆਵਾਜ਼-2	:	ਸੰਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ
ਦੀਪਕ	:	ਨਰਿੰਦਰ ਸੇਠੀ
ਰੋਸ਼ਨੀ	:	ਜੋਤਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਕੋਰਸ	:	ਤਰੁਨ ਸ਼ਰਮਾ ਲਵਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਪਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਲਸਨਪ੍ਰੀਤ ਪੰਕਜ ਸ਼ਰਮਾ ਸੰਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨਵਦੀਪ ਅਰੋੜਾ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਸੰਗੀਤ	:	ਹਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ
ਡੀਜ਼ਾਇਨ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ	:	ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ

“ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ” ਦੇ ਮੰਚਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਮੰਚਨ ਸੰਸਥਾ : ‘ਮੰਚ ਰੰਗਮੰਚ’, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ)
 ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਸਥਾ : ‘ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ’ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ)
 ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ : 4 ਜੁਲਾਈ, 2013
 ਮੰਚਨ ਸਥਾਨ : ‘ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ’, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ)

Cast : ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਰੋਲ

ਰੇਡੀਓ ਆਵਾਜ਼	:	ਮਨਜਿੰਦਰ ਅਨਜਾਨ
ਨੌਜਵਾਨ ਕਵੀ	:	ਜੇ.ਟੀ. ਜਤਿੰਦਰ
ਆਵਾਜ਼ ਪਾਤਰ	:	ਅਭਿਸ਼ੇਕ
ਆਵਾਜ਼ ਪਾਤਰ	:	ਸੁਖਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਭਗਵਾਨ	:	ਗੁਰਬਾਜ ਸਿੰਘ
ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇਵ	:	ਸਟਾਲਿਨਜੀਤ
ਅਸਤਰ	:	ਨੀਰਜ ਸ਼ਰਮਾ
ਆਤੰਕਵਾਦੀ	:	ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ
ਸਿੱਧਾ	:	ਸੁਰਜਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਪੁੱਠਾ	:	ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਨੌਜਵਾਨ ਕੁੜੀ	:	ਤਨੂਪ੍ਰੀਤ
ਔਰਤ	:	ਜੱਸੀ ਜਸਵਿੰਦਰ
ਸੂਤਰਧਾਰ	:	ਕੁਲਦੀਪ
ਨਟ	:	ਸਟਾਲਿਨਜੀਤ
ਨਟੀ	:	ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ

ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ-1	:	ਜੇ.ਟੀ. ਜਤਿੰਦਰ
ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ-2	:	ਤਰੁਨ ਸ਼ਰਮਾ
ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ-3	:	ਸਟਾਲਿਨਜੀਤ
ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ-4	:	ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ-5	:	ਨਵਦੀਪ
ਕੋਰਸ	:	ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ, ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਕਜ ਸ਼ਰਮਾ, ਵਿਲਸਨਪ੍ਰੀਤ, ਲਵਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ
ਸੰਗੀਤ	:	ਹਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ
ਡੀਜ਼ਾਇਨ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ :		ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ

“ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ” ਦੇ ਮੰਚਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਮੰਚਨ ਮਿਤੀ : ਸਤੰਬਰ 6, 2015
 ਮੰਚਨ ਸਥਾਨ : ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ)
 ਮੰਚਨ ਸੰਸਥਾ : ਨਾਟਯਮ ('ਦਾ ਥੀਏਟਰ ਗਰੁੱਪ' ਰਜਿ.)
 ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ : ਕੀਰਤੀ ਕਿਰਪਾਲ

ਕਲਾਕਾਰ

ਮਰਦ	:	ਜਗਦੀਪ ਸੰਧੂ
ਔਰਤ	:	ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਜੋਹਲ
ਮਸਖਰਾ	:	ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਚਿੱਟਾ ਮਖੌਟਾ	:	ਪਲਵਿੰਦਰ ਬਾਸੀ
ਕਾਲਾ ਮਖੌਟਾ	:	ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਸੰਗੀਤ	:	ਹਰਜੋਤ ਨਟਰਾਜ
ਲਾਈਟਿੰਗ	:	ਜਸਦੀਪ ਬਰਾੜ 'ਜਸ'
ਮੇਕ-ਅੱਪ	:	ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਡੀਜ਼ਾਈਨਿੰਗ	:	ਕੀਰਤੀ ਕਿਰਪਾਲ
ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਮੈਨੇਜਰ	:	ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ 'ਰਿੰਪੀ' ਅਤੇ ਗੁਰਨੂਰ ਸਿੰਘ 'ਨੂਰ'

—ਜਗਦੀਪ ਸੰਧੂ

ਹੋਂਦ ਨਿਹੋਂਦ

ਮੇਰੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਮੰਚਨ ਦੇ ਅਖਬਾਰੀ ਰੀਵਿਊ

6000 ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ‘ਮੱਕੜੀ ਨਾਟਕ’ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ (ਕੈਨੇਡਾ) ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ‘ਮੱਕੜੀ ਨਾਟਕ’ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰੋ. ਔਲਖ ਦੇ ਘਰ ਬਣੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੰਗਮੰਚ ਵਿਚ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਫਰੀਦਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕਸਬੇ ਲੰਬੀ ਦੇ ਇਕ ਉੱਚੇ ਤੇ ਲੰਬੇ-ਚੌੜੇ ਥੜ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ (6000) ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਈ।

ਪੱਛਮ ਦੀ ਵਿਕਸਿਤ ਰੰਗ-ਮੰਚ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਖੇ ਇਸ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਔਲਖ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਰੰਗ-ਮੰਚ ਦੇ ਤੱਤ ਵਰਤ ਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬੌਧਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਇਹ ਨਾਟਕ, ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਸਧਾਰਨ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਤਰ-ਮੁਗਧ ਕਰਦਾ ਤੁਰਦਾ ਗਿਆ।

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਇਹ ਨਾਟਕ ਭਾਵੇਂ ਜਾਹਰਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਸੰਤਾਪ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਸਮੁੱਚੀ ਬੁਣਤ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ, ਵਿਆਪਕ ਉਥੱਲ ਪੁੱਥਲ, ਬੇਚੈਨੀ ਤੇ ਖੂਨ ਖਰਾਬੇ ਵੱਲ ਕਲਾਤਮਿਕ ਰਮਜ਼ਾਂ ਸੁੱਟਦਾ, ਭੰਬਲ-ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਈ ਸਮੁੱਚੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਇਕ ਵਿਰਾਟ ਰੂਪਕ (ਮੈਟਾਫਰ) ਬਣ ਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਤਿ ਬੌਧਕ ਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਔਲਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਸਤੂ ਆਮ ਪੇਂਡੂ ਦੇ ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਵੀ ਹਲੂਣ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ।

‘ਸੁਨਹਿਰੀ’, ‘ਚਿੱਟੇ’ ਤੇ ‘ਕਾਲੇ’ ਨੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸੁਨਹਿਰੀ, ਚਿੱਟੇ ਤੇ ਕਾਲੇ ਮੱਕੜੀ ਦੇ ਜਾਲੇ ਵਾਲੇ ਚੋਲੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ‘ਕਾਮਰੇਡ’ ਦੇ ਚੋਲੇ ਉੱਤੇ ਤਰੇੜਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ/ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੇ ਨਾਂ, ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੀ ਫੁੱਟ ਤੇ ਬਿਖਰਾਵ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੋ ਨਿੱਬੜਦੇ ਹਨ।

ਹੋਂਦ ਨਿਹੋਂਦ

ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿਰਦਾਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਏ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਰੁਪਾਲ ਨੇ ‘ਸੁਨਹਿਰੀ’, ਰਵੀ ਨੰਦਨ ਨੇ ‘ਚਿੱਟੇ’, ਲੱਖੇ ਲਹਿਰੀ ਨੇ ‘ਕਾਲੇ’, ਬਲਵੰਤ ਰੁਪਾਲ ਨੇ ‘ਫਲਸਫੀ’, ਇੰਦਰਜੀਤ ਨੇ ‘ਕਾਮਰੇਡ’ ਦੇ ਰੋਲ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ’ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਕਮਾਲ ਪੂਰੀ ਰਖਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗਾਤਾਰ ਔਲਖ (ਮਜ਼ਦੂਰ), ਜਸਬੀਰ ਜੱਸਾ (ਕਿਸਾਨ), ਅਮਰਜੀਤ ਦਿੱਲੀ (ਮਜ਼ਦੂਰ), ਮਨਜੀਤ ਚਾਹਲ, ਸੁਪਨਦੀਪ ਚਾਹਲ, ਬਿਮਲਜੀਤ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਲ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਜੋਤੀ, ਅਣੂ, ਲੀਜ਼ਾ ਤੇ ਨਵੂ ਨੇ ਵੀ ਫਸਾਦੀ ਝਾਕੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਕਮਾਲਤਾ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਭਾਰੀ ਭਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਰਵੀ ਨੰਦਨ ਦੇ ਗੀਤ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਨੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਗੂੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਇਕ ਸਫਲ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਔਲਖ ਦੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ‘ਲੋਕ ਕਲਾ ਮੰਚ, ਮਾਨਸਾ’ ਦੇ ਹੰਢੇ ਹੋਏ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

—ਅਵਤਾਰ

‘ਅਜੀਤ’ (ਜਲੰਧਰ)—29 ਨਵੰਬਰ, 1989

ਇਕੱਲੇਪਣ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਨਾਟਕ “ਮਨ ਦੇ ਹਾਣੀ” ਪੇਸ਼

(ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 3 ਦਸੰਬਰ : ਅਦਾਕਾਰ ਮੰਚ ਮੁਹਾਲੀ ਵੱਲੋਂ ਉਘੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਅਤੇ ਕਵੀ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਆ ਕਾਵਿ ਨਾਟਕ “ਮਨ ਦੇ ਹਾਣੀ” ਦਾ ਅੱਜ ਸ਼ਾਮੀਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ, ਸੈਕਟਰ-46 ਦੇ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿਚ ਮੰਚਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਡੇਢ ਘੰਟੇ ਦੇ ਇਸ ਨਾਟਕ ਨੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਉੱਤੇ ਅਮਿੱਟ ਛਾਪ ਛੱਡੀ। ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਟੁੱਟਦੇ ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਾਵਿ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਕੇ. ਐੱਸ. ਸਲੂਜਾ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦਾ ਇਹ ਨਾਟਕ ਇਨਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਗਵਾਚਦੀਆਂ ਅਤੇ ਟੁੱਟਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਤੇ ਤਿੱਖੇ ਕਾਵਿਕ ਸੰਵਾਦਾਂ ਨਾਲ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇਕ ਅਮੀਰ ਪਤੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਔਰਤ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਰਦ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦਾ ਅਸਫਲ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਰ ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਇਕਲਾਪੇ ਦੀ ਮਾਰੀ ਇਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਕ ਕੈਦ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਾਣੀ

ਗਵਾਚ ਗਏ ਹੋਣ, ਮੁਹੱਬਤ ਮਰ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਦੀ ਜੰਗ ਲੱਗ ਗਈ ਹੋਵੇ।

ਨਾਟਕ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੰਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਖੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪਕਾਂ ਵਿਚ ਨਾਟ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਪਤੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮਨੀਸ਼ ਕਪੂਰ ਨੇ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੁਮਾਰੀ ਅਨਮੋਲ ਭਾਰਤ ਨੇ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਨ ਚਹਿਲ, ਕੁਮਾਰੀ ਹਰਜਾਪ ਕੌਰ ਨੇ ਵੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਉੱਤੇ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਿਆ।

“ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ”,

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਭਾਰਤ ਦਸੰਬਰ 4, 2008

Punjabi Play “Mann De Haani” Staged

(Our Correspondent) Chandigarh, December 3 : The Adakar Manch, Mohali, staged a Punjabi play “Mann De Haani” (soul mate) in the auditorium of Government College, Sector-46, here today. The play with altogether new theatrical perception was a treat to watch for its dialogues in verse and actors competence to render these with the emotional feel bringing out the intent of the script. The pioneering musical play written in verse form with dialogues in poetry was sculpted by Ravinder Ravi and directed by Dr. Sahib Singh with an excellent comprehension of the complexities of human relationships.

Engrossed in the transport business and other money generating pursuits the protagonist ignores his loving wife, who failing to compromise and having no option finds a sympathetic partner in her life. The lighting effects by Jaspal Singh and musical score by Jatinder Shah augmented the production level.

Versatile actress Anmol Bharat and Harman Pal led the cast with Manish Kapoor, Gurbir, Manjit Kaur, Karan and Harjot Kaur. Former editor Punjabi Tribune Gulzar Singh Sandhu welcomed the chief guest Principal Dr. K. S. Saluja.

“Hindustan Times”, Chandigarh, India,

Dec. 4, 2008

कविता के साथ संवाद ने रंग भर दिया

चंडीगढ़ : किस तरह मन की खुशी के लिए इन्सान तड़पता है वह खुशी पाने के लिए अपने सामाजिक रिश्तों और प्यार को भूलकर किस तरह गलत राह चल पड़ता है। कुछ इसी तरह की कहानी “मन दे हाणी” नामक पंजाबी नाटक की है। नाटक का मंचन सैक्टर-46 के सरकारी कालेज में हुआ। अदाकार मंच मोहाली की ओर से प्रस्तुत किए गए नाटक की थीम ऐक्सट्रा मेरीटिल अफेयर्स थी। इसे कविता संवाद के साथ प्रस्तुत किया गया।

नाटक की कहानी पति पत्नी और प्रेमी के इर्द-गिर्द घूमती है, कोरस में सभी डायलाग पंजाबी कविता के जरिए बोले गए हैं। नाटक की कहानी रविन्द्र रवि ने लिखी और बैंक ग्राउंड म्यूजिक जतिन्द्र ने दिया है। “मन दे हाणी” नाटक में तीनों पात्र अपनी आत्मा और मन की शांति के लिए हर वह काम करते हैं जो समाज की नजरों में गलत है। प्ले को देखने के लिए काफी संख्या में दर्शक उपस्थित हुए। प्ले को शहर के मशहूर थियेटर कलाकार डा. साहिब सिंह ने निर्देशित किया। प्ले में सभी कलाकारों ने बेहतरीन अदाकारी को प्रदर्शन किया। (ब्यूरो)

“आमर उजाला”, चंडीगढ़, डारुड
दसंबर 4, 2008

अकेलेपन व व्यस्तताओं की दास्तां “मन दे हाणी”

चंडीगढ़ 3 दिसंबर (हेमा) : पति अक्सर काम की व्यस्तताओं में खोया रहे तो पत्नी को भावनात्मक अकेलेपन का अहसास होने लगता है। वह मन की बातें अपने जीवन साथी से सांझा करना चाहती है। किन्तु पति के पास वक्त ना होने के कारण वह किसी दूसरी की तरफ आकर्षित हो जाती है। अंदरूनी कश्मकश के अंत में जिस्म के रिश्ते से जीत जाता है मन का रिश्ता।

सैक्टर-46 के राजकीय कालेज के सभागार में आज सायं डा. साहिब सिंह द्वारा निर्देशित पंजाबी नाटक “मन दे हाणी” मंचित किया गया। नाटक में पत्नी, जो कि अपने जीवन साथी के साथ बादलों के पंखों पर उड़ना चाहती है, जो हवा के संग-संग जीवन के गीत गुनगुनाना चाहती है, जो पति की छूअन में भी किसी कविता की पंक्तियों का स्पर्श चाहती है। किन्तु पति अपनी पत्नी

और परिवार को सुविधाएं देना चाहता है। सो उसका ध्यान हर समय अपनी ट्रांसपोर्ट कंपनी के बढ़ाने में ही लगा रहा है। दोनों की अपनी मजबूरियां हैं, अपनी कश्मकश है और अपने ही तर्क हैं। किन्तु कोई एक-दूसरे के अनुरूप ढलना नहीं चाहता।

एक दिन पत्नी को अपने मन का हाणी मिल जाता है, जो उसकी भावनाओं को समझता है तथा दोनों में मन का रिश्ता कायम हो जाता है। एक रिश्ता, जो तन के रिश्ते से ऊपर है। एक दिन पति पत्नी को उसके प्रेमी के साथ देख लेता है तथा यह कह कर लौट जाता है कि शायद वह गलत जगह पर आ गया है। मंच की पृष्ठभूमि में नीला आसमान और उस पर जाल पड जाता है तो मन का परिदा किस तरह से फड़फड़ाता है आजाद होने को। नाटक के संवाद काव्यात्मक शैली में लिखे होने के कारण उसे एक अलग पहचान प्रदान करते हैं। यही नहीं, इसमें गीत व कोरियोग्राफी को भी शामिल किया गया था। पत्नी की भूमिका अनमोल भारत ने निभाई। आक्रोश एवं मोहब्बत के पलों को उन्होंने मंच पर बाखूबी दर्शया। इसके इलावा पति की भूमिका मनीष कपूर ने तथा प्रेमी की हरमनपाल सिंह ने निभाई। नाटक की कहानी रविन्द्र रवि ने लिखी तथा संगीत जतिन्द्र शाह ने दिया।

“पंजाब केसरी”, चंडीगढ़, डारुड,
दसंबर 4, 2008

पैसे ने किया रिश्ते को दरकिनार

नीतू लतांत, चंडीगढ़: आज के भौतिकवादी युग में हर इन्सान पैसे की चाह में भाग रहा है, ताकि वह सुविधाएं जुटा सके। पैसे के चक्कर में ही इन्सान अपने हर रिश्ते को दरकिनार कर देता है। उसके लिए किसी की भावनाओं का भी कोई महत्व नहीं रह जाता है। इसी थीम पर आधारित था पंजाबी नाटक “मन दे हाणी”। अदाकार मंच मोहाली की ओर से इस नाटक का मंचन बुधवार को सैक्टर-46 स्थित गवर्नमेंट कालेज में किया गया। नाटक में हर संवाद काव्य शैली में बोला गया, जो दर्शकों के लिए एक अलग अनुभव था। नाटक में एक स्त्री के अंतर्मन के संघर्ष को दर्शया गया है। रविन्द्र रवि के लिखे और डा. साहिब सिंह ने निर्देशन में मंचित इस नाटक में एक दंपती की कहानी है। इसमें पैसे के चक्कर

में पति अपनी पत्नी को समय नहीं दे पाता है। पति की नजर में स्त्री केवल पुरुष के मनोरंजन का सामान है और उसका कर्तव्य अपने पति और बच्चों का ख्याल रखना है। पति के रखेपन की वजह से पत्नी का प्रेम संबंध किसी अन्य पुरुष के साथ बन जाता है।

पत्नी कई बार अपने पति को पैसे कमाने के अलावा उसके अन्य कर्तव्यों की ओर भी ध्यान दिलाना चाहती है, लेकिन वह असफल रहती है। ऐसे में वह अंत में अपने पति को दूसरी व्यक्ति के साथ प्रेम संबंध के बारे में भी बता देती है। नाटक में कसे संवाद और पात्रों द्वारा अपनी भूमिका के साथ किए न्याय की वजह से यह दर्शकों पर अमिट छाप छोड़ने में कामयाब रहा। नाटक में मुख्य भूमिका अनमोल भारत, मनीष कपूर, हरमनपाल सिंह, गुरबीर, अरुण चहल और मनजीत कौर ने निभाई है।

“**चंडीगढ़-डामवर**”, चंडीगढ़, डाउट
एप्रिल 4, 2008

Theatre Lovers get a Masked Treat

Neeraj Bagga (Tribune News Service, Amritsar, July 3) Ravinder Ravi's poetic play “Makhote Te Hadse” was staged on the first day of the theatre festival being held at Virsa Vihar here yesterday unlike plays unfolding sequenced narrative displaying development of characters, especially, protagonists, the play was an artistic attempt to explore and comment on defining the changing role of women over the time. Artists wearing masks of various shapes and sizes, covered with apparels of different hues, articulated the fate of women in the past and present. Receptive audience gathered in the hall lapped up the concept conveyed with the help of movement of hands and dance.

The play does not talk about oppression on women confined to a particular geographical region, class or country in this way. It has universalised its appeal by addressing the problems of entire womanhood. It conveyed that religious despotic rulers, politicians and societies have contributed to the woes of women in the way on the past.

The play culminated with the advance of the advice that an

attempt should be made to re analyse the past by being above petty religious and political beliefs.

Kewal Dhaliwal directed the play while Harinder Sohal was the musician. The cast included Jaswinder Kaur, Kuldeep Bal, Amit Aneja, Gurtej Singh, Virpal Kaur, Gurjot Singh and Barinder.

“**The Tribune**”, July 4, 2009

“मुखौटे ते हादसे” ने बयां की नारी व्यथा

वरिष्ठ संवाददाता, अमृतसर : बुधवार को विरसा विहार में खेला गया नाटक “मुखौटे ते हादसे” ने नारी की व्यथा बयां कर दी। यह नाटक एन.आर. आई लेखक रविंदर रवि निवासी कनाडा द्वारा लिखा गया था। नाटक एक कोठे पर वेश्या (नाचने वाली) की व्यथा पर फोकस था। किस तरह नारी कोठे से बचकर समाज के बीच रहने का प्रयत्न करती है, लेकिन लोग उसे जीने नहीं देते। नाटक के अंत में नारी जब बगावत में उतर आती है तो समाज को उसके सिद्धांत के आगे सिर झुकाना ही पड़ता है। इसके पहले विरसा विहार में शिरोमणी नाटकार केवल धालीवाल के नाटकों को पांच दिवसीय मेला शुरू हुआ। यह नाटक मंच रंगमंच नाट्य संस्था की ओर से एक महीना के वर्कशाप के दौरान तैयार किए गए हैं। बुधवार को उद्घाटन रस्म डी.सी. काहन सिंह पन्नू ने अदा की। समारोह की अध्यक्षता पाकिस्तान से आए रमेश लाल मोतवानी कैबिनेट सचिव गवर्नमेंट आफ पाकिस्तान ने की।

इसमें कुल पांच नाटक खेले जा रहे हैं। मेले का पहला नाटक रविन्द्र रवि द्वारा लिखित “मुखौटे ते हादसे” पेश किया गया, जो कि एक कलात्मक पेशकारी बन गई। इस काव्य नाटक में महिला की अथाह शक्ति को प्रतीकात्मक रूप में अग्र भूमि में रख कर समूची इंसानियत तथा मानव जाति को आतंक, जुर्म, तस्करी व ऐसी और शक्तियों के विरुद्ध महायुद्ध में शामिल होने के लिए आह्वान किया गया है।

इस नाटक का संगीत हरिंदर सोहल ने तैयार किया व नाटक में मुख्य भूमिका जसविंदर कौर, कुलदीप बल्ल, अमित अनेजा, गुरतेज सिंह, वीरपाल कौर, गुरुजोत सिंह व बरिन्दर ने निभाई।

केवल धालीवाल के निर्देशन में पेश हुए इस कलात्मक नाटक के दर्शकों को सीट पर बिठाए रखा। इस अवसर पर जतिन्द्र बराड़, टी.एस. राजा, भुपिन्द्र संधु, जसवंत

जस्स, डा. मनमोहन, जगदीश सचदेवा, प्रितपाल, पाली, रमेश यादव, सुखविन्द्र विरक, सर्वजीत लाडा, कुलजीत डोनी, परमिन्द्रजीत, डा. साहिब सिंह, डा. आतमजीत सिंह आदि मौजूद थे।

“**दैनिक जागरण**”,
2 जुलाई, 2009

चेहरे छुपे हैं मुखौटों के पीछे

“**मुखौटे ते हादसे**” विरसा विहार में नाटक के जरिए कलाकारों ने दिखाया आइना

सिटी रिपोर्टर, अमृतसर : ‘हर चेहरे पर चढ़ा मुखौटा खो गई है पहचान सखे, आज अंधेरे की चौखट पर खड़ा विवश दिनमान सखे’ सचमुच चेहरों के ऊपर मुखौटें हैं। किस मुखौटे के पीछे कौन सा चेहरा छुपा है, कयास लगाना मुश्किल है। अंधेरा इतना भयावह है कि सूरज भी उसके सामने आने से खौफ खाता है, वह बेबस है, लाचार है। अब तो इन मुखौटों से सावधानी ही बचाव है।

इसी थीम पर आधारित नाटक “मुखौटे ते हादसे” का मंचन बुधवार की शाम विरसा विहार में हुआ। शिरोमणी नाटककार केवल धालीवाल के नाटकों के पंच-दिवसीय मेले के पहले दिन मंचित इस नाटक का आधार आज के समाज के हालात हैं। आतंकवाद, भ्रष्टाचार, नशाखोरी, नारी उत्पीड़न, कन्या भ्रूण हत्या, गरीबी, भुखमरी आदि मुद्दों को इसमें स्थान दिया गया है। रविन्द्र रवि की पोयटरी पर आधारित इस नाटक का इयरेक्शन केवल धालीवाल ने किया है, जबकि संगीत हरिन्द्र सिंह सोहल का है। नाटक में नारी को मां, धरती, विरसा आदि के रूप में संबोधित किया गया है। इसके जरिए कलाकारों ने कुंठा, दहशत, धार्मिक उन्माद, विश्वासघात, सियासी तिकड़म सभी पर फोकस किया गया है। नाटक में जसविन्द्र कौर, कुलदीप बल्ल, अमित अनेजा, गुरतेज सिंह, वीरपाल कौर, बरिन्द्र आदि ने सराहनीय भूमिका उदा की। इस मौके पर डी.सी. काहन सिंह पन्नू के अलावा पाक सरकार के कैबिनेट सचिव रमेश लाल, जतिन्द्र बराड़, डा. परमिन्द्रजीत, टी.एस. राजा, भुपिन्द्र संधू, जसवंत जस, डा. मनमोहन, जगदीश सचदेवा, प्रितपाल पाली, रमेश यादव, सुखविन्द्र विरक, सर्वजीत लाडा, कुलजीत डोनी, डा. साहिब सिंह और डा. आतमजीत आदि उपस्थित हुए।

“**दैनिक भासकर**”,
2 जुलाई, 2009

विरसा विहार में 5 दिवसीय नाटक मेला शुरू

अमृतसर, 1 जुलाई (रणजीत) : मंच रंगमंच नाट संस्था द्वारा एक महीने के वर्कशाप के दौरान तैयार किए गए नाटकों का 5 दिवसीय मेला आज विरसा विहार में शुरू हुआ। इसका उद्घाटन डी.सी. काहन सिंह पन्नू ने किया जबकि इसकी अध्यक्षता गवर्नमेंट आफ पाकिस्तान के कैबिनेट सचिव रमेश लाल (सिंध) ने की। मेले का पहला नाटक रविन्द्र रवि द्वारा लिखे “मुखौटे ते हादसे” पेश किया। इस काव्य नाटक में नारी की अथाह शक्ति को प्रतीकात्मक रूप में सम्पूर्ण इंसानियत व मानव जाति को आतंक, जुर्म, तस्कारी और ऐसी ही अनेक न-वाचक शक्तियों के विरुद्ध महायुद्ध में शामिल होने के लिए ललकारा गया है।

नाटक का संगीत हरिन्द्र सोहल ने तैयार किया और नाटक में मुख्य भूमिकाएं जसविन्द्र कौर, कुलदीप बल्ल, अमित अनेजा, गुरतेज सिंह, वीरपाल कौर, गुरजोत सिंह और बरिन्द्र ने निभाईं। केवल धालीवाल ने इस नाटक का निर्देशन किया।

इस मौके पर जतिन्द्र बराड़, टी.एस. राजा, भुपिन्द्र संधू, जसवंत जस्स, डा. मनमोहन, जगदीश सचदेवा, प्रितपाल पाली, रमेश यादव, सुखविन्द्र विरक, सर्वजीत लाडा, कुलजीत डोनी, परमिन्द्रजीत, डा. साहिब सिंह, डा. आतमजीत सिंह आदि उपस्थित थे।

“**अंमिउसर**”,
2 जुलाई, 2009

‘चँकरविडु ते पिरामिड’ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨਾਲ 30 ਰੋਜ਼ਾ ਰੰਗਮੰਚ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਸਮਾਪਤ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨਾ ਦਾ ਜਾਦੂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 6 ਜੁਲਾਈ (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸ, ਸੁਖਵਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਹੋੜੂ)- ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ’ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ‘ਚੱਕਰਵਿਟੁ ਤੇ ਪਿਰਾਮਿਡ’ ਦੀ ਭਾਵ ਪੂਰਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸਥਾਨਿਕ ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਵਿਖੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਆਫ ਡਰਾਮਾ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਮੰਚ ਰੰਗਮੰਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਲਗਾਈ ਗਈ 12ਵੀਂ 30 ਰੋਜ਼ਾ ਰੰਗਮੰਚ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦੇ ਸੰਜੋਜਕ ਸ੍ਰੀ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਅਜੋਕੇ

ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬਦਲਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਕਾਰਨ ਕਾਮ, ਲੋਭ, ਪਦਾਰਥਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਗਾਥਾ ਦਾ ਬਾਖੂਬੀ ਵਰਨਣ ਕਰਦਿਆਂ ਅਜੋਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਵਰਤਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੀਆਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕੀ ਜੁਗਤਾਂ ਤੇ ਹਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਦੀ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਜਾਦੂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਕੇ ਬੋਲਿਆ। ਵੇਸ਼ ਭੂਸ਼ਾ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਸਰਾਹਣ ਯੋਗ ਰਹੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਐਨ.ਐਸ. ਡੀ. ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਪ੍ਰੋ. ਰੋਬਿਨ ਦਾਸ ਤੇ ਅਮਨਦੀਪ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾ. ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਸਰਾਹਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਟਕ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਜਦਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਰੋਬਿਨ ਦਾਸ ਨੂੰ ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਚਦੇਵਾ ਵਲੋਂ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਤੋਂ ਆਏ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੱਸੀ, ਗੁਰਜੀਤ ਚੰਨੀ, ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਜਤਿੰਦਰ ਸੋਨੂੰ, ਮੁਹੰਮਦ ਕੈਸਰ, ਪਾਇਲ ਕਾਲੜਾ, ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਹੈਰੀ, ਸਟਾਲਿਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪਵਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕੈਂਥ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਵਿੱਕੀ, ਅਮਨਦੀਪ ਕੁਮਾਰ, ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ, ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਸਚਿਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, ਸੰਯੋਗ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਜਗਜੋਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਨਾਟਕ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ।

‘ਅਜੀਤ’, ਜਲੰਧਰ, ਭਾਰਤ,
7 ਜੁਲਾਈ, 2012

ਜਵਲੰਤ ਮੁਦ੍ਰਾਵਾਂ ਪਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸੇ ਕਟਾਖ

ਵਰਿਠ ਸੰਵਾਦਦਾਤਾ, ਅਸ੍ਰੁਤਸਰ : ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਮੇਂ ਪਿਠਲੇ ਏਕ ਮਹੀਨੇ ਸੇ ਚਲ ਰਹੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਯ ਰੰਗਮੰਚ ਆਰਟਿਸਟ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਕਾ ਵੀਰਵਾਰ ਕੋ ਸਮਾਪਨ ਹੋ ਗਯਾ। ਸਮਾਪਨ ਕੇ ਪਹਲੇ ਇਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਮੇਂ ਹਿਸ਼ਸਾ ਲੇਨੇ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੇ ਕਲਾਕਾਰੋਂ ਨੇ ਏਕ ਮੰਚ ਪਰ ਨਾਟਕ ਚਕ੍ਰਬ੍ਰੂਹ ਤੇ ਪਿਰਾਮਿਡ ਕਾ ਮੰਚਨ ਕਿਆ। ਯਹ ਨਾਟਕ ਕੇਵਲ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਥਾ। ਨਾਟਕ ਚਕ੍ਰਬ੍ਰੂਹ ਤੇ ਪਿਰਾਮਿਡ ਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਕਲਾਕਾਰੋਂ ਨੇ ਏਕ-ਦੂਸਰੇ ਸੇ ਵਿਦਾ ਲਿਆ।

ਨਾਟਕ ਮੇਂ ਕਲਾਕਾਰੋਂ ਨੇ ਸਭੀ ਜਵਲੰਤ ਮੁਦ੍ਰਾਵਾਂ ਪਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਕੇ ਜਰਿਏ ਕਟਾਖ ਕਿਆ। ਨਸ਼ੇ ਕੇ ਬਫੁੱਤੇ ਦਲਦਲ ਕੋ ਲੇਕਰ ਕਹਾ ਕਿ :

‘ਗੈਂਗ ਯੁਠੁ ਵਿਚਕ ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ
ਨਸ਼ੇਬਾ ਦੇ ਜਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਪਾਰ
ਧਨ ਦਾ ਮਾਯਾਜਾਲ ਜਿਵੇਂ
ਝਕ ਅਨਾਰ ਸੈਂ ਬੀਮਾਰ’

ਅੱਜ ਕੇ ਦੌਰ ਮੇਂ ਪਿਆਰ ਕੀ ਬਦਲਤੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਪਰ ਕਟਾਖ ਕੁਠ ਯੂੰ ਕਿਆ :

‘ਕਿਠੇ ਤੁਰ ਗਏ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ
ਕਿਠੇ ਤੁਰ ਗਏ ਨੇ ਮਿਰਜਾ ਸਾਹਿਬਾ
ਕਿਠੇ ਫੁਸਨ ਝੜਕ ਦੇ ਕਿਸੇ
ਸਚਿਆ ਸੁਚਿਆ ਦਿਲ ਦਾ ਪਿਆਰ’

ਅੱਜ ਕੇ ਦੌਰ ਮੇਂ ਲਚਰ ਗੀਤੋਂ ਪਰ ਕਲਾਕਾਰੋਂ ਨੇ ਕੁਠ ਯੂੰ ਕਵਿਤਾ ਕੇ ਜਰਿਏ ਟਿਠਪਣੀ ਕੀ :

‘ਝਸ ਗੀਤ ਵਿਚਕ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਠਲ ਜੁਲੂਲ ਹੈ ਰੌਲਾ ਰਘਾ
ਜਿਸ ਮੁਠਾ ਵਿਚਕ ਦਿਲ ਨ ਠਲਕੇ
ਨਿਰਾ ਫਿਜੂਲ ਹੈ ਅਝੁਡੀ-ਟਠਪਾ’

ਅਖਿਰ ਮੇਂ ਜਲ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਕੋ ਲੇਕਰ ਕਲਾਕਾਰੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ :

‘ਤੇਰਾ ਸ਼ਬਦ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਅਰਥ
ਮਿਟੇ ਨ ਆਪ ਨ ਹੋ ਬੇਅਰਥ
ਤੁਰਦੀ ਰਹੇ ਯਹ ਸਦਾ ਕਹਾਨੀ
ਪਾਨੀ ਵਿਚਕ ਤੁਰਦਾ ਜਿਠੁ ਪਾਨੀ
ਨੂਰ ਬੀਜ ਵਿਚ ਨੂਰੀ ਪਾਨੀ’

ਝਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਮੇਂ ਹਿਸ਼ਸਾ ਲੇਨੇ ਵਾਲੇ ਮੇਰਠ ਕੇ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਹ, ਨਵਾਂਪਿੰਡ ਕੇ ਜਤਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਹ, ਸੰਗਰੂਰ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਅਮਨਦੀਪ ਕੁਮਾਰ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਖੰਗੂ, ਬੰਗਾ ਕੇ ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ, ਅਬੋਹਰ ਕੇ ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਹ ਸਿਠੁ, ਬਠਿੰਡਾ ਕੇ ਪਵਨਦੀਪ ਸਿੰਹ, ਹੈਰੀ ਸੰਘੂ, ਫਾਜਿਲਕਾ ਕੇ ਅਸ਼ੋਕ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਕੇ ਬਲਵਿੰਦਰ ਵਰਿਆਮ, ਪਟਿਆਲਾ ਕੇ ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਹ ਵ ਪ੍ਰਰਾਠੀਪ ਸਿੰਹ, ਲੁਠਿਆਨਾ ਕੇ ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸੈਨੀ, ਬਟਾਲਾ ਕੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜਸੀ ਐਰ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਕੇ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਹ ਚੰਨੀ, ਲਾਹੌਰ ਕੇ ਮੋਹੰਮਦ ਕੈਸਰ ਅਲੀ ਕੇ ਅਤਿਰਿਕਤ ਦਿਲੀ ਕੀ ਪੁਨੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਪਾਯਲ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸੈਨੀ, ਜਸਵਿੰਦਰ

ਕੌਰ ਜਸ਼ੀ, ਪੁਨੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸਚਿਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਹਮ ਸਭੀ ਕੋ ਇਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਮੇਂ ਹਿਸਾ ਲੇਕਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੀਖਣੇ ਕੋ ਮਿਲਾ। ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਸੋਸਾਇਟੀ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਏਸੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਆਯੋਜਿਕ ਕਰਕੇ ਕਲਾ ਕੋ ਬੜਾਵਾ ਦੇਨਾ ਹੀ ਹਮਾਰਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਹੈ, ਇਸਮੇਂ ਨੇਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਆਫ ਡ੍ਰਾਮਾ (ਏਨਏਸਡੀ) ਕਾ ਹਮੇਂ ਭਾਰੀ ਸਹਯੋਗ ਮਿਲਾ।

‘ਜਾਗਰਣ’, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਰਤ
6 ਜੁਲਾਈ, 2012

ਚਕਰਵ੍ਰੂਹ ਮੇਂ ਉਲਝਾ ਤਾਨਾਬਾਨਾ

ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਮੇਂ ਆਯੋਜਿਤ 12ਵੀਂ ਵਾਰਿਕ ਥਿਏਟਰ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਮੇਂ ਨਾਟਕ ਮੰਚਿਤ

ਭਾਸਕਰ ਨਯੂਜ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਮੇਂ ਵੀਰਵਾਰ ਕੀ ਸ਼ਾਮ ਭਾਰਤੀਯ ਔਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਲਾਕਾਰੋਂ ਨੇ ਚਕਰਵ੍ਰੂਹ ਔਰ ਪਿਰਾਮਿਡ ਨਾਟਕ ਕੋ ਮੰਚਨ ਕਿਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਟੁਗਲ ਆਡਿਟੋਰਿਯਮ ਮੇਂ ਖੇਲੇ ਗਏ ਇਸ ਨਾਟਕ ਕਾ ਕਲਾ ਪ੍ਰੇਮਿਯੋਂ ਨੇ ਆਨੰਦ ਉਠਾਯਾ। ਨੇਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਆਫ ਡ੍ਰਾਮਾ, ਰੰਗ-ਮੰਚ ਔਰ ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਸੋਸਾਇਟੀ ਕੀ ਟਰਫ ਸੇ ਆਯੋਜਿਤ 12ਵੀਂ ਵਾਰਿਕ ਮਾਸਿਕ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਮੇਂ ਕਲਾਕਾਰੋਂ ਨੇ ਕਲਾ ਕੇ ਗੁਰ ਸੀਖੇ। ਰਵਿੰਦਰ ਰਵਿ ਲਿਖਿਤ ਔਰ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਫ਼ਾਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਨਾਟਕ ਮੇਂ ਪਿਰਾਮਿਡ ਤਕਨੀਕ ਔਰ ਸਟੇਜ ਕ੍ਰਾਫਟ ਕਾ ਅਨੋਖਾ ਔਰ ਨਯਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇਖਣੇ ਕੋ ਮਿਲਾ।

ਦਸ ਦਿਸ਼ਾਔਂ ਔਰ ਏਕ ਆਰੰਭਿਕ ਥੀਮ ਗੀਤ ਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਮੰਚਿਤ ਇਸ ਨਾਟਕ ਕੋ 10 ਮਿਨੀ ਯਾ ਲਥੂ ਨਾਟਕ ਭੀ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਨਾਟਕ ਮੇਂ ਸੰਗੀਤ ਹਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਕੀ ਟਰਫ ਸੇ ਦਿਆ ਗਯਾ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਮੇਂ ਗੁਰਜੀਤ ਚੰਨੀ, ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਜਤਿੰਦਰ ਸੋਨੂ, ਮੁਹੰਮਦ ਕੈਸਰ, ਪਾਯਲ ਕਾਲਰਾ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਜਸ਼ੀ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਹੈਰੀ, ਸਟਾਲਿਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕੈਂਥ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਵਿਕਕੀ, ਅਮਨਦੀਪ ਕੁਮਾਰ, ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ, ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪਵਨਦੀਪ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਸਚਿਨ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਸੰਯੋਗ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਦਿਖਾਈ। ਇਸ ਅਵਸਰ ਪਰ ਅਮਨਦੀਪ ਅਸਪਤਾਲ ਕੀ ਡਾਯਰੇਕਟਰ ਡਾ. ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਆਰਥੋ ਸਰਜਨ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤਥਾ ਜਤਿੰਦਰ ਬਰਾਡ ਮੌਜੂਦ ਥੇ।

‘ਭਾਸਕਰ’, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਭਾਰਤ)
6 ਜੁਲਾਈ, 2012

ਨਾਟਕ ‘ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਯਥਾਰਥ’ ਤੇ ‘ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ’ ਦਾ ਮੰਚਨ

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 4 ਜੁਲਾਈ

ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਉਤਸਵ ਦੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਅੱਜ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨਾ ਹੇਠ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਦੋ ਨਾਟਕ ‘ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਯਥਾਰਥ’ ਅਤੇ ‘ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ’ ਦਾ ਮੰਚਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਨਾਟਕ ‘ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਯਥਾਰਥ’ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੇਠ ਜਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਰਨਾ ਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਲੋਕੀਂ ਤੁਰ ਤਾਂ ਰਹੇ ਨੇ ਪਰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖ ਜੁ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਕੱਲਤਾ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ‘ਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬੀਮਾਰ ਹੈ। ਧਰਮ, ਕਰਮ, ਨੈਤਿਕਤਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਇਕ ਚੌਰਾਹੇ ਵਿਚ ਰੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤਕ ਦਾ ਸਫਰ ਚੌਰਾਹੇ ਦਾ ਸਫਰ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸੱਚ ਬੰਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਸੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪੇ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਫਲ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਟਕਕਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਜੀਣ ਯੋਗ ਬਣਾ ਲਈਏ, ਚੰਨ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਨਰਿੰਦਰ ਸੇਠੀ, ਜੋਤਪ੍ਰੀਤ, ਆਕਾਸ਼ ਅਰੋੜਾ, ਸੰਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾਈਆਂ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਨਾਟਕ ‘ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ’ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਦਰਸ਼ਕ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸੀ। ਇਹ ਆਸ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ ਕਿ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰਾ ਹੋਵੇ, ਹੋਵੇ ਨਵਾਂ ਸਵੇਰਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਹਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਨੇ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਜੇ.ਟੀ. ਜਤਿੰਦਰ, ਤਨੂਪ੍ਰੀਤ, ਸਟਾਲਿਨਜੀਤ, ਸੂਰਜਪਾਲ, ਨੀਰਜ ਸ਼ਰਮਾ, ਪੰਕਜ ਸ਼ਰਮਾ, ਨਵਦੀਪ ਅਰੋੜਾ, ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ, ਕੁਲਦੀਪ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਤਰੁਣ ਸ਼ਰਮਾ, ਪਰਵਿੰਦਰ ਤੇ ਗੁਰਬਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾਈਆਂ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਡਾ. ਜਗਦੀਸ਼ ਸਚਦੇਵਾ, ਵਿਜੇ ਸ਼ਰਮਾ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਹਿਲਾਂਵਾਲਾ, ਨਾਟਕਕਾਰ ਜਸਪਾਲ ਸੇਠੀ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸ, ਪਵੇਲ ਸੰਧੂ, ਦਲਜੀਤ ਅਰੋੜਾ ਤੋਂ

ਇਲਾਵਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਰੰਗਮੰਚ ਉਤਸਵ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਤੇ 5 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਨਾਟਕ 'ਵਕਤ ਹੈ ਬਰੇਕ ਦਾ' ਦਾ ਮੰਚਨ ਸ਼ਾਮੀਂ ਸਾਢੇ 6 ਵਜੇ ਹੋਵੇਗਾ।

'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ', ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਭਾਰਤ
5 ਜੁਲਾਈ, 2013

...और छेड़ दी संविधान पर बहस

भास्कर न्यूज । अमृतसर

मंच रंगमंच थिएटर ग्रुप की तरफ से शुरू की गई सातवें 'पंजाबी रंगमंच उत्सव' की श्रृंखला के तहत वीरवार को विरसा विहार के मंच से दो नाटकों का मंचन किया गया। 2 जुलाई से शुरू इस उत्सव में पेश नाटक 'रुके हुए यथार्थ' और 'आधी रात दोपहर' रविंदर रवि द्वारा लिखित हैं। इनका निर्देशन ग्रुप के डायरेक्टर तथा उत्सव आयोजक केवल धालीवाल ने किया है।

इंसाफ की गुंजाइश कम : नाटक रुके हुए यथार्थ वर्तमान की युवा पीढ़ी को लेकर तैयार किया गया है। विकास और तरक्की की दौड़ में सभी शामिल हैं। लोग भाग रहे हैं। उनकी दिशा तो है, मगर लक्ष्य अथवा मंजिल का पता नहीं, बस मची हुई है भागमभाग। नाटक संविधान पर भी बहस छेड़ता है, क्योंकि इसमें आम आदमी के लिए इंसाफ की गुंजाइश कम है। बहस का निचोड़ निकलता है कि संविधान बनाने वाले नुकीली कील पर बैठ कर इसकी रचना करें। इस नाटक में नरिंदर सेठी, जोत प्रीत, आकाश अरोड़ा ने दमदार अभिनय किया है।

परफ्यूम नहीं पसीना चाहिए : दूसरे नाटक 'आधी रात दोपहर' की थीम संघर्ष के इर्द-गिर्द बुनी गई है। इसमें लेखक ने उन सोए हुए लोगों को जगाने की कोशिश की है जो बंजर में भी दरिया बहा देते हैं। नाटक सवाल करता है कि पसीने से सोना उगाने का मादा रखने वाले कहां चले गए। हमारी युवा पीढ़ी पसीने की बजाए परफ्यूम बहाने में लगी हुई है। इन दोनों ही नाटकों में संगीत दिया हरिंदर सोहल ने और निर्देशित किया केवल धालीवाल ने।

'दैनिक भास्कर',
5 जुलाई, 2013

कलाकारों ने अपनी कला से किया दर्शकों को मंत्रमुग्ध नाटक 'रुके हुए यथार्थ' और 'आधी रात दोपहर' का मंचन

अमृतसर, 4 जुलाई (रामबनी) : मंच रंगमंच व विरसा विहार अमृतसर की ओर से 13वीं थियेटर वर्कशाप के दौरान नाटक 'रुके हुए यथार्थ' व 'आधी रात दोपहर' का मंचन किया गया। दोनों नाटकों के कलाकारों गुरतेज मान, अमनप्रीत बल, विशु शर्मा, तरुण शर्मा, गुरकीरत संधू, स्टालिनजीत व अभिषेक के अपनी कला से दर्शकों को मंत्रमुग्ध कर दिया। लेखक रविंदर रवि के नाटकों का निर्देशन शिरोमणी नाटककार केवल धालीवाल ने किया। इस मौके पर जगदीश सचदेवा, गुरजिंदर सिंह माहल, भूपिंदर सिंह, गुरदेव सिंह, डा. परमिंदर सिंह, डा. सतिंदर औलख, डा. अरविंदर कौर, सतिंदरपाल सिंह विशेष रूप से मौजूद थे।

'दैनिक सवेरा', जालंधर, पंजाब, भारत
5 जुलाई, 2013

करतार सिंह दुग्गल ऑडिटरियम में नाटक पेश

अमृतसर, 4 जुलाई (भील) : मंच-रंगमंच की ओर से विरसा विहार के सहयोग से चल रहे 7वें पंजाबी रंगमंच उत्सव आज के तीसरे पड़ाव पर, शिरोमणी नाटककार केवल धालीवाल के निर्देशन तले 2 नाटक विरसा विहार के करतार सिंह दुग्गल ऑडिटरियम में पेश किए गए। कैनेडियन पंजाबी नाटककार रविंदर रवि का लिखा नाटक 'रुके हुए यथार्थ' आज के युग के इंसान की कहानी है, जो अपनी ही रोशनी के तले जलता जा रहा है, वह जानता है कि उसने करना क्या है, लेकिन कैसे करना है, यह उसकी समझ से बाहर है, लोग चल तो रहे हैं, लेकिन पहुंचते कहीं भी नहीं। इस नाटक में नरिंदर सेठी, ज्योतिप्रीत, आकाश अरोड़ा, संतोष कुमार ने खूबसूरत भूमिकाएं निभाई। दूसरा नाटक 'आधी रात दोपहर' भी रविंदर रवि का लिखा कावि-नाटक पेश किया गया।

इन दोनों नाटकों का संगीत हरिंदर सोहल ने दिया, जिसमें आज के मनुष्य को बढिया जिंदगी के लिए संघर्ष करने की प्रेरणा दी गई। इस नाटक में जे.टी. जतिंदर, तनुप्रीत, स्टालिनजीत, सूरजपाल, नीरज शर्मा, नवदीप अरोड़ा, दिलप्रीत, कुलदीप, अभिषेक, तरुण शर्मा, जसविंदर जस्सी, परविंदर, पंकज शर्मा और गुरबाज सिंह ने प्रमुख भूमिका निभाई।

इस मौके पर विरसा विहार के महासचिव जगदीश सचदेवा, विजय शर्मा, गुरदेव सिंह महिलावाला, पवनदीप, तलविंद्र सिंह, भुपिंद्र सिंह संधू, जसवंत सिंह जस और गुरजिंद्र सिंह माहल आदि उपस्थित थे।

5 जुलाई को नाटक 'वक्त है ब्रेक का' मंचन शाम 6.30 बजे विरसा विहार के करतार सिंह दुग्गल ऑडिटोरियम में होगा। इस नाटक के डायरेक्टर शिरोमणी नाटककार केवल धालीवाल हैं।

'पंजाब केसरी',
5 जुलाई, 2013

Punjabi theatre fest presents innovative storytelling technique

Tribune News Service
Amritsar, July 4

The two plays staged at the seventh Punjabi Theatre Festival being held at Virsa Vihar, celebrated poetry. The plays 'Ruke Hoye Yatharth' and 'Adhi Raat Duphar', based on Punjabi poet Ravinder Ravi's poetry and directed by Kewal Dhaliwal, were a compilation of Ravi's poetry in social context. The plays were appreciated for bringing out the emotions in the verse.

Both the plays used physical and musical theatre as well as stage as a prop for their presentation. The four-day festival, which is dedicated to the Punjabi theatre, will bring together different theatre groups and techniques weaved with story-lines that will entertain and educated the audience in Amritsar. The festival organised by Manch Rang-macnch at Virsa Vihar, is an attempt by noted theatre personality Kewal Dhaliwal, to present innovative techniques of storytelling on stage. As may as five stage production will be presented in four days in the theatre fest by young theatre artistes from the region. "The plays have different styles of production from physical theatre to musicals and are based on classic adaptations." said Kewal.

'Amritsar Times', Amritsar,
July, 2013

7ਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਉਤਸਵ 2013 'ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਯਥਾਰਥ' ਤੇ 'ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ' ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 4 ਜੁਲਾਈ (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸ)—ਨਾਟਕ ਸੰਸਥਾ ਮੰਚ ਰੰਗਮੰਚ ਵਲੋਂ ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਸ੍ਰ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਸੱਤਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਉਤਸਵ ਦੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਤੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਦੋ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨਾ 'ਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 13ਵੀਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੰਗਮੰਚ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦੌਰਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪਹਿਲਾ ਨਾਟਕ 'ਕਰਟਨ ਰੇਜ਼ਰ' ਵਜੋਂ 'ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਯਥਾਰਥ' ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਦੂਸਰਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ 'ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ' ਵੀ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਗੀਤ ਹਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਚਦੇਵਾ, ਨਾਟਕਕਾਰ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਡਾ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਪਾਵੇਲ ਸੰਧੂ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਚੀਮਾ, ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਜੇ ਸ਼ਰਮਾ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਅੱਜ ਦਾ ਨਾਟਕ : 'ਵਕਤ ਹੈ ਬਰੇਕ ਦਾ' ਇਸ ਰੰਗਮੰਚ ਉਤਸਵ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ 5 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਮੀਡੀਆ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ 'ਵਕਤ ਹੈ ਬਰੇਕ ਦਾ' ਦਾ ਮੰਚਨ ਸ਼ਾਮ 6.30 ਵਜੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਹਨ।

'ਅਜੀਤ', ਜਲੰਧਰ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ
5 ਜੁਲਾਈ, 2013

ਅੰਤਿਕਾ

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਰਚਿਤ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

1. ਦਿਲ ਦਰਿਆ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਡੁੰਘੇ—ਧਨਪਤ ਰਾਏ ਐਂਡ ਸਨਜ਼, ਜਲੰਧਰ—1961
2. ਬੁੱਕਲ ਦੇ ਵਿਚ ਚੋਰ—ਹਿੰਦ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਜਲੰਧਰ—1963
3. ਬਿੰਦੂ—ਦੌਲਤ ਰਾਮ ਸਹਿਦੇਵ ਐਂਡ ਸਨਜ਼, ਜਲੰਧਰ—1965
4. ਮੌਨ ਹਾਦਸੇ—ਰਾਜ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ—1967
5. ਦਿਲ-ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ—ਨਿਊ ਬੁਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ—1969
6. ਸ਼ਹਿਰ ਜੰਗਲੀ ਹੈ—ਨਿਊ ਬੁਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ—1970
7. ਮੇਰੇ ਮੌਸਮ ਦੀ ਵਾਰੀ—ਨਿਊ ਬੁਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ—1972
8. ਜਲ ਭਰਮ-ਜਲ—ਕੇ. ਲਾਲ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ—1976
9. ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਧੱਬੇ—ਕੇ. ਲਾਲ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ—1978
10. ਸੀਮਾਂ ਆਕਾਸ਼—ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—1980
11. ਸ਼ੀਸ਼ੇ 'ਤੇ ਦਸਤਕ—ਨਵਯੁੱਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ—1983
12. ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ਼—ਨਵਯੁੱਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ—1986
13. ਸੂਰਜ ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—1989
14. ਗੰਢਾਂ—ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—1993
15. ਸ਼ਬਦੋਂ ਪਾਰ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—1999
16. ਪੱਤਰ ਤੇ ਦਰਿਆ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2003
17. ਛਾਵਾਂ ਤੇ ਪਰਛਾਵੇਂ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2007
18. ਬਾਜ਼ ਦੀ ਨਜ਼ਰ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2010
19. ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਨਸਲ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2013
20. ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2014
21. ਨਿਹੋਂਦ ਦਾ ਗੀਤ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2015

ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ (Collected works)

1. ਅਕੱਥ ਕਥਾ (1955 ਤੋਂ 1966, ਭਾਰਤ)
—ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—1988
ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2005
2. ਵਣ ਵਾਣੀ (1967 ਤੋਂ 1974, ਕੀਨੀਆ)
—ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—1988
ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2005

3. ਪਿਆਸਾ ਬੱਦਲ (1974 ਤੋਂ 1986 ਕੈਨੇਡਾ)
—ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—1990
ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2005
4. ਸ਼ਬਦ ਸਾਗਰ (1986 ਤੋਂ 2003 ਕੈਨੇਡਾ)
—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2004
5. ਪਿੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ (2003 ਤੋਂ 2014 ਕੈਨੇਡਾ)
—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2015

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ

Restless Soul—Indo-Candian Publishers,
Surrey, B.C. Canada-1978
Second Edition—National Book Shop, Delhi-2008

ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ

1. ਸੂਰਜ ਕਾ ਤਕੀਆ—ਪ੍ਰਤੀਕ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਲੁਧਿਆਣਾ—1998
ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2009

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ

1. ਗੰਢਾਂ (ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ)
—ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸਕਾਫਤ, ਬਿਲਾਲ ਗੰਜ, ਲਾਹੌਰ—1999
2. ਸ਼ਬਦੋਂ ਪਾਰ (ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ)
—ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸਕਾਫਤ, ਬਿਲਾਲ ਗੰਜ, ਲਾਹੌਰ—1999
3. ਹੀਰਿਆਂ ਦਾ ਚੋਗ—ਚੋਣਵੀਂ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ—1974-1989—(ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ)
—ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸਕਾਫਤ, ਬਿਲਾਲ ਗੰਜ, ਲਾਹੌਰ—2002
4. ਪੱਤਰ ਤੇ ਦਰਿਆ (ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ)
—ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸਕਾਫਤ, ਬਿਲਾਲ ਗੰਜ, ਲਾਹੌਰ—2005
5. ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ (ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ)
—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਗੁਲਸ਼ਨ-ਏ-ਅਦਬ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ—2016
6. ਨਿਹੋਂਦ ਦਾ ਗੀਤ (ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ)
—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਗੁਲਸ਼ਨ-ਏ-ਅਦਬ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ—2016

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਰਚਿਤ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

1. “ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ”—ਮੁਹਿੰਦਰ ਪਾਲ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਜਲੰਧਰ—1974
2. “ਦਰ ਦੀਵਾਰਾਂ”—ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—1981
3. “ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ”—ਨਵਯੁੱਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ—1983
4. “ਚੌਕ ਨਾਟਕ”—ਨਵਯੁੱਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ—1984
(ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)—ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ—2002
5. “ਰੂਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ”—ਦੀਪਕ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਜਲੰਧਰ—1984
(ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)—ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ—2002
6. “ਸਿਫਰ ਨਾਟਕ”—ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—1987
(ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)—ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ—2002
7. “ਤਿੰਨ ਨਾਟਕ”—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—1990
(ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)—ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ—2002
8. “ਮਨ ਦੇ ਹਾਣੀ”—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2005
9. “ਮਖੌਟੇ ਤੇ ਹਾਦਸੇ”—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2009
10. “ਚੱਕ੍ਰਵਯੂਹ ਤੇ ਪਿਰਾਮਿਡ”—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2010
11. “ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਦਰਿਆ”—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2015
12. “ਹੋਂਦ ਨਿਹੋਂਦ”—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2016

ਥੀਮਕੀ ਤਿੱਕੜੀ (Thematic Trilogy)

1. “ਸੂਰਜ ਨਾਟਕ” (ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ, ਦਰ ਦੀਵਾਰਾਂ ਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ)
—ਨਵਯੁੱਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ—1985
(ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)—ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ—2002
ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ : ਦੋ ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ
—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2014

ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ

1. “ਮੰਚ ਨਾਟਕ” (1974-90)—ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—1993
2. “ਮੇਰੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ-1” : ਸੈਂਚੀ ਪਹਿਲੀ (1974-1983)
—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2007

3. “ਮੇਰੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ-2” : ਸੈਂਚੀ ਦੂਜੀ (1984-1987)
—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2007
4. “ਮੇਰੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ-3” : ਸੈਂਚੀ ਤੀਜੀ (1990-2005)
—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2007
5. “ਮੇਰੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ-4” : ਸੈਂਚੀ ਚੌਥੀ (2008-2010)
—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2013

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ :

1. “ਮੰਚ ਨਾਟਕ” (1974-1990)—ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸ਼ਕਾਫਤ, ਲਾਹੌਰ, 2001

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ

1. “ਮਨ ਦੇ ਹਾਣੀ”—ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸ਼ਕਾਫਤ, ਲਾਹੌਰ, 2005

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਰਚਿਤ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ	ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ	ਪੰਨੇ
1. ਚਰਾਵੀ	ਦੌਲਤ ਰਾਮ ਸਹਿਦੇਵ ਐਂਡ ਸਨਜ਼, ਜਲੰਧਰ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ—1963 ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ—ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010	115
2. ਜੁਰਮ ਦੇ ਪਾਤਰ	ਨਿਊ ਬੁਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ ਪੰਜ ਰੁਪਏ—1968 ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ—ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010	155
3. ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜੰਗਲ	ਰਾਜ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ ਪੰਜ ਰੁਪਏ—1969 ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ—ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010	120
4. ਕੋਨ ਪ੍ਰਤੀਕੋਨ	ਹਜ਼ੂਰੀਆ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ 5.75 ਰੁਪਏ—1971 ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ—ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010	83
5. ਮੈਲੀ ਪੁਸਤਕ	ਮੁਹਿੰਦਰਪਾਲ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ, ਜਲੰਧਰ ਅੱਠ ਰੁਪਏ—1973 ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ—ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010	96
6. ਜਿੱਥੇ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨਹੀਂ	ਕੇ. ਲਾਲ. ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ ਵੀਹ ਰੁਪਏ—1978 ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ—ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010	139
7. ਕੰਪਿਊਟਰ ਕਲਚਰ	ਨਵਯੁਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ-6 ਪੈਂਤੀ ਰੁਪਏ—1985 ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ—ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010	128
8. ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਟਾਪੂ	ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ-6 ਸੱਠ ਰੁਪਏ—1992 ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ—ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010	120
9. ਗੋਰੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ	ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ-6 225 ਰੁਪਏ—2010	160
ਸਮੁੱਚੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ		
1. ਅਘਰਵਾਸੀ (1955-1983)	ਨਵਯੁਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ-6 ਅੱਸੀ ਰੁਪਏ—1984	436
2. ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ (1955-2005)	ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ-6 495 ਰੁਪਏ—2006	648

ਚੋਣਵੇਂ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ

1. ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ (1955-1989)	ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ-6 140 ਰੁਪਏ—1989	322
2. ਖੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿੰਜਰੇ (1955-2000)	ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ 325 ਰੁਪਏ—2001	376
3. ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ (ਇਸਤਰੀ-ਮਰਦ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ)	ਕੁਕਨੁਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ 75 ਤੇ 40 ਰੁਪਏ—2002	111
4. ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-2 (ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਚੇਤਨਾ)	ਕੁਕਨੁਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ-2008	

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ (ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ)

1. ਖੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿੰਜਰੇ	ਇਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸਕਾਫਤ, ਲਾਹੌਰ 450 ਰੁਪਏ—2000	432
----------------------	---	-----

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਗਹਿਨ ਅਧਿਅਨ

1. *ਯੂਕਲਿਪਟਸ ਤੇ ਹੈਮਿੰਗਵੇ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ—35 ਰੁਪਏ—1989	112
2. **ਕਥਾ ਸਨਮੁਖ—ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਸੰਪਾ: ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ—140 ਰੁਪਏ—2001	168
3. ***ਕਥਾ ਸਨਮੁਖ-2—ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ ਸੰਪਾ: ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ—350 ਰੁਪਏ—2012	204

* “ਅਨੁਰਾ ਯੂਕਲਿਪਟਸ ਤੇ ਅੱਗ” ਅਤੇ “ਇਕ ਹੋਰ ਹੈਮਿੰਗਵੇ” ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਨ ਅਧਿਅਨ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।

** “ਅਨੁਰਾ ਯੂਕਲਿਪਟਸ ਤੇ ਅੱਗ” ਅਤੇ “ਇਕ ਹੋਰ ਹੈਮਿੰਗਵੇ” ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਡਾ. ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਗਹਿਨ ਅਧਿਅਨ ਅਤੇ “ਹਮ ਛਿਣ” ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਦਾ ਗਹਿਨ-ਅਧਿਅਨ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।

*** “ਕਥਾ ਸਨਮੁਖ-2” ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਗਹਿਨ ਅਧਿਅਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ :

1. ਅਨੁਰਾ ਯੂਕਲਿਪਟਸ ਤੇ ਅੱਗ -ਡਾ. ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਡਾ. ਵਨੀਤਾ
2. ਇਕ ਹੋਰ ਹੈਮਿੰਗਵੇ - ਡਾ. ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
3. ਹਮ ਛਿਣ -ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ
4. ਸ਼ਾਦੀ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਸੜਕ -ਡਾ. ਅਕਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਾਹਲ
5. ਕੰਪਿਊਟਰ ਕਲਚਰ -ਮਨਜੀਤ ਮੀਤ (ਕੈਨੇਡਾ)

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਰਚਿਤ ਫੁਟਕਲ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ

1. ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ (ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)	ਧਨਪਤ ਰਾਏ ਐਂਡ ਸਨਜ਼, ਜਲੰਧਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ	1979 2006
--------------------------------------	--	--------------

ਵਾਰਤਕ : ਸਾਹਿਤਿਕ ਸੈ-ਜੀਵਨੀ

1. ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸੈ-ਜੀਵਨੀ	ਪੰਜਾਬ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	1994
2. ਐਟਸੈਟਰਾ-2 (ਰਚਨ-ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਤੇ ਹੋਰ ਲੇਖ)	ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	2008
3. ਐਟਸੈਟਰਾ-3 (ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ)	ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	2008
4. ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ, ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਤ (ਸਾਹਿਤਿਕ ਸੈ-ਜੀਵਨੀ)	ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ	2010
5. ਐਟਸੈਟਰਾ-4 (ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਤੇ ਫੁਟਕਲ ਲਿਖਤਾਂ)	ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ	2012

ਸਾਹਿਤ ਸਮੀਖਿਆ ਤੇ ਸੰਕਲਨ

1. ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ੀਲ ਕਾਵਿ-ਦਰਪਨ (ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)	ਹਜ਼ੂਰੀਆ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਜਲੰਧਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ	1964 2007
2. ਮੇਰਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ ਲੋਕ (ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)	ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	1990 2008
3. ਐਟਸੈਟਰਾ-1 (ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਤੇ ਆਲੋਚਨਾ)	ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	2008
4. ਮੇਰਾ ਥੀਏਟਰ ਤੇ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ	ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ	2012

ਸੰਪਾਦਨ (ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ)

1. ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ	ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	1981
2. ਕਵਿਤਾ ਸਨਮੁਖ (ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ)	ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ	1994 2007
3. ਕਥਾ ਸਨਮੁਖ	ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ	2001
4. ਕਥਾ ਸਨਮੁਖ-2	ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ	2012

5. ਪਰਵਾਸੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਅਰ (ਅਭਿਨੰਦਨ ਗ੍ਰੰਥ)
ਨਵਜੁੱਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ 1992
6. Wind Song (Poetry) ਇੰਡੋ-ਕਨੇਡੀਅਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼,
ਸਰੀ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ 1978
7. Wind Song-2 (Poetry) ਇੰਡੋ-ਕਨੇਡੀਅਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼,
ਸਰੀ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ 1984

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਚੋਣਵੀਂ ਕਵਿਤਾ-ਹੋਰ ਕਵੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ

1. The Rebel Sound Dave Book Centre,
Nairobi, Kenya 1968
2. The Voices of Dissent Seema Parkashan, Jalandhar
India 1972
3. Indian Poetry Today Indian Council for Cultural
(Volume One) Relations, New Delhi 1974
4. Green Snow Vesta Publications,
Cornwall, Ontario, Canada 1976
5. Hundred Indian Poets Oxford + IBH Publishing
Company, India. 1977

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ 7 ਵੀਡੀਓ-ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ, 7 ਵੀਡੀਓ-ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ, ਵੇਖਣ/ਸੁਣਨ ਲਈ,
ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵੈਬਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ, **Autobiography** ਭਾਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ :
www.ravinder-ravi.com

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ

1. ਯੂਕਲਿਪਟਸ ਤੇ ਹੈਮਿੰਗਵੇ : (ਦੋ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਤ-ਅਧਿਅਨ)
ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—1989
2. ਮੇਰਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ ਲੋਕ
ਸੰਪਾਦਕ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—1990
ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—2008
3. ਕਵਿਤਾ ਸਨਮੁਖ : 25 ਕੁ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਤ-ਅਧਿਅਨ
ਸੰਪਾਦਕ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—1994
ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2008
4. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ
ਲੇਖਕ : ਪ੍ਰੋ. ਬ੍ਰਹਮ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—1999
5. ਕਥਾ ਸਨਮੁਖ : ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਤ-ਅਧਿਅਨ
ਸੰਪਾਦਕ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ—2001
6. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ
ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮੱਲੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ—2002
7. ਨਾਟਕਕਾਰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਗੁਰੂਮੇਲ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2003
8. ਕਥਾਕਾਰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਗੁਰੂਮੇਲ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2004
9. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ
ਲੇਖਕ : ਦਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2006

10. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਨਾਟ-ਚਿੰਤਨ
 ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2007
11. ਕਵੀ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
 ਸੰਪਾਦਕ : ਮਨਜੀਤ ਮੀਤ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2008
12. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ : ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ
 ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—2009
13. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਸੰਰਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ
 ਲੇਖਕ : ਮੁਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2011
14. ਮੇਰਾ ਥੀਏਟਰ ਤੇ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ
 ਸੰਪਾਦਕ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2012
15. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ : ਪਾਠ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਅਧਿਐਨ
 ਲੇਖਕ : ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2012
16. ਕਥਾ ਸਨਮੁਖ-2 ਪੰਜ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਤ-ਅਧਿਐਨ
 ਸੰਪਾਦਕ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2012
17. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ “ਥੀਮ ਵਿਗਿਆਨਕ” ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ
 ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬੇਦੀ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2014
18. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤ-ਸੰਸਾਰ : ਸੰਵੇਦਨਾ ਤੇ ਸੁਹਜ-ਸੰਚਾਰ
 ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਕਿਰਨਦੀਪ ਕੌਰ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2014
19. ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਕਾਵਿ : ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਓ-ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਦਰਭ
 ਲੇਖਕ : ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ—2015

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਉੱਤੇ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਪੱਧਰ ਦਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

1. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮੱਲ੍ਹੀ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ
 ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰ
 ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਰਤ
 ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ 2002 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ
2. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ
 ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ
 ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਰਤ
 ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ, 2005 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ
3. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬੇਦੀ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ
 ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਥੀਮ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ
 ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ, ਭਾਰਤ
 ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ, 2008-2009 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ
4. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਕਿਰਨਦੀਪ ਕੌਰ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ
 ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ:ਸੰਵੇਦਨਾ ਤੇ ਸੁਹਜ-ਸੰਚਾਰ
 ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਰਤ
 ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ, 2013 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ

ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

1. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
 ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ
 ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ
 ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਰਤ

2. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮੁਕੇਸ਼ ਲਤਾ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਹਿਰੂ
ਵਿਸ਼ਾ : ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਭਾਰਤ
3. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ
ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਚਿੰਤਨ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਭਾਰਤ
4. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਕਿਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਵਿਸ਼ਾ : ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਲਵਲੀ ਪਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਫਗਵਾੜਾ,
ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਉੱਤੇ ਐਮ. ਫਿਲ. ਪੱਧਰ ਦਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

1. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਅਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਰਤ
—ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ 1985-86 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।
2. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧੀਰ
ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਰਤ
—ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ 1987-88 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।
3. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ
ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ “ਪਿਆਸਾ ਬੱਦਲ” ਦਾ ਕਾਵਿ-ਅਧਿਐਨ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ, ਭਾਰਤ
—ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ 1991-92 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।
4. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਦਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧੀਰ
ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਰਤ
—ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ 2003-2004 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।
5. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮੁਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਰਸ਼ੀ
ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ “ਸੂਰਜ ਨਾਟਕ” ਦਾ
ਸੰਰਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ, ਭਾਰਤ
—ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ 2006 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।

6. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਰਘਬੀਰ ਕੌਰ
ਵਿਸ਼ਾ : ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ
ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ “ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ ” ਤੇ “ਸਿਫਰ ਨਾਟਕ”
ਦਾ ਅਧਿਐਨ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਰਤ
—ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ 2007-2008 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।
7. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਮਨਮੀਤ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਸਫਰਨਾਮਾ,
“ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ : ਪਾਠ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਅਧਿਐਨ”
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ
—ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ 2009-10 ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।
8. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ
ਵਿਸ਼ਾ : ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਉ
(ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ-ਕਾਵਿ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ)
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਲਵਲੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਫਗਵਾੜਾ, ਪੰਜਾਬ
—ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ 2015 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।

ਐਮ. ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਭਾਗ ਦੂਜਾ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪਰਚੇ ਲਈ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ

1. ਖੋਜਾਰਥੀ : ਪਰਮਦੀਪ ਭੁੱਲਰ
ਨਿਗਰਾਨ : ਪ੍ਰੋ. ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ
ਵਿਸ਼ਾ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ :
“ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ”—ਇਕ ਅਧਿਐਨ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ : ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਰਤ
—ਇਹ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ 1974-75 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਪੁਰਸਕਾਰ	ਵਲੋਂ (ਇਦਾਰਾ)	ਸਾਲ
1. ਸਾਲ 1965 ਦੀ ਸਰਬੋਤਮ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ “ਬਿੰਦੂ” ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਮੀਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਜਲੰਧਰ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	1965
2. ਸਾਲ 1965 ਦੀ ਸਰਬੋਤਮ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ “ਬਿੰਦੂ” ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਬਾਰ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	1965
3. ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਰਬੋਤਮ ਨਾਟ-ਪੁਸਤਕ “ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ” ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਫ਼ੋਰਮ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਭਾਰਤ	1975
4. ਸਾਲ 1974 ਦੀ ਸਰਬੋਤਮ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ ਪੁਸਤਕ “ਬੀਮਾਰ ਸਦੀ” ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਬਾਰ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	1976
5. ਸਾਲ 1979 ਦੀ ਸਰਬੋਤਮ ਗੱਦ-ਪੁਸਤਕ “ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼” ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਮੀਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਜਲੰਧਰ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	1979
6. ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ (ਬਦੇਸ਼ੀ)	ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	1980
7. ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬ ਆਰਟਸ ਕੌਂਸਲ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਭਾਰਤ	1980
8. ਈਸ਼ਵਰ ਚੰਦਰ ਨੰਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ‘ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ’ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਵਾਸਤੇ	ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	1983
9. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਟਰਾਂਟੋ, ਕੈਨੇਡਾ	1989
10. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਭਾਰਤ	1992
11. ਸਾਈਂ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਏਸ਼ੀਅਨ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਡੈਨਮਾਰਕ	1993
12. ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ, ਅਮਰੀਕਾ	1994

13. ਬਾਵਾ ਬਲਵੰਤ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਸਾਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਕੇਂਦਰ (ਰਜਿ.), ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	1994
14. ਪੋਇਟ ਆਫ਼ ਦ ਯੀਅਰ ਅਵਾਰਡ Poet of the Year Award	Alumni of The World University, Cornwall, Canada	1996
15. Man of the Peace Award	ਅਦੀਬ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ, (ਸਾਹਿਤ ਕਲਚਰਲ ਅਕਾਦਮੀ), ਲੁਧਿਆਣਾ, ਭਾਰਤ	1997
16. ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦਹਿਸਦੀ (Millenium) ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਰਤ	2000
17. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਰਤ	2001
18. ਸਮੁੱਚੀ ਸਾਹਿਤ-ਸੇਵਾ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਇੰਡੋ-ਕਨੇਡੀਅਨ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਸਰੀ, ਬੀ.ਸੀ. ਕੈਨੇਡਾ	2005
19. ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ Life-Time Achievement Award	ਇਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸਕਾਫ਼ਤ, ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ	2006
20. ਤਮਗਾ-ਏ-ਹੁਸਨ-ਏ-ਕਾਰਕਰਦਗੀ Pride of Performance Award	World Institute of Punjabi Literature and Heritage, Lahore, Pakistan	2006
21. ਸੋਨ ਤਮਗਾ (Gold Medal) ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕਾਂ ਵਾਸਤੇ	ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਐਂਡ ਆਰਟਿਸਟਸ, ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ	2006
22. ਸੌ ਸਾਲਾ ਵਰ੍ਹੇ ਗੰਢ ਦਿਵਸ ਯਾਦਗਾਰੀ “ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ”	ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਵੈਨਕੂਵਰ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ	2006
23. ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ	ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਲਿਸਟਰ, ਇੰਗਲੈਂਡ	2007
24. ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਵਾਰਡ ਆਫ਼ ਡਿਸਟਿੰਕਸ਼ਨ	ਸਿਪਸਾ-ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਟਰਾਂਟੋ, ਕੈਨੇਡਾ	2007
25. ਸਰਬ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪਰਵਾਸੀ ਮੀਡੀਆ ਗਰੁੱਪ, ਟਰਾਂਟੋ, ਕੈਨੇਡਾ	2008

26. Honorary Life Time Membership Award	ਨਿਸਗਾ ਟੀਚਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ, ਨਿਊ ਆਏਐੱਸ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ	2010
27. ਨਾਟ ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟ ਅਕਾਦਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਭਾਰਤ	2011
28. ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ, ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ, ਸਰੀ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ	2011
29. ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ	(UBC) ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ਼ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ, ਵੈਨਕੂਵਰ, ਕੈਨੇਡਾ	2011
30. ਇਕਬਾਲ ਅਰਪਨ ਯਾਦਗਾਰੀ ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਅਰਪਨ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ, ਕੈਲਗਰੀ, ਅਲਬਰਟਾ, ਕੈਨੇਡਾ	2012
31. ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ	ਪੰਜਾਬੀ ਆਰਸੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕਲੱਬ, (ਕੈਨੇਡਾ)	2013
32. ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਵਾਰਡ ਆਫ਼ ਡਿਸਟਿੰਕਸ਼ਨ	ਸਿਪਸਾ-ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਟਰਾਂਟੋ, ਕੈਨੇਡਾ	2015

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨਮਾਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਸੰਸਥਾ	ਸਾਲ
1. ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ, ਨੈਰੋਬੀ, ਕੀਨੀਆਂ	1974
2. ਮਾਸਕ 'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ', ਜਲੰਧਰ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	1976
3. ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ (ਰਜਿ.), ਜਗਤਪੁਰ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	1981
4. ਮਾਸਕ 'ਅਕਸ' ਮੰਚ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਭਾਰਤ	1993 ਤੇ 2001
5. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਭਾਰਤ	1993
6. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	1993
7. ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫੋਰਮ, ਲਿਸਟਰ, ਇੰਗਲੈਂਡ (U.K.)	1995
8. ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਗਲਾਸਗੋ, ਸਕਾਟਲੈਂਡ (U.K.)	2000
9. ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	2001
10. ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ (ਰਜਿ.), ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	2001
11. ਸਿਰਜਣਾ ਸੰਗਮ, ਪਟਿਆਲਾ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	2001
12. ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	2001
13. ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਫੋਰਮ, ਪਟਿਆਲਾ ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	2001
14. ਰਚਨਾ ਵਿਚਾਰ ਮੰਚ, ਨਾਭਾ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	2001
15. ਲਾਇਲਪੁਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਜਲੰਧਰ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	2002
16. ਨਿਸਗਾ ਸਕੂਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਨਿਊ ਆਏਐਂਸ, ਬੀ.ਸੀ. ਕੈਨੇਡਾ	2003
17. ਨਿਸਗਾ ਟੀਚਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ, ਨਿਊ ਆਏਐਂਸ, ਬੀ.ਸੀ. ਕੈਨੇਡਾ	2004
18. ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ, ਅਮਰੀਕਾ	2004
19. ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੰਸਥਾ, ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ	2006
20. ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਰਤ	2006
21. ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ (ਰਜਿ.), ਜਲੰਧਰ, ਭਾਰਤ	2006
22. ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ, ਜਗਤਪੁਰ (ਰਜਿ.), ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, ਭਾਰਤ	2006

23. ਅਦਾਰਾ ਵੀਯਨਜ਼ ਆਫ਼ ਪੰਜਾਬ, ਟੀ.ਵੀ., ਬਰੈਂਪਟਨ, ਕੈਨੇਡਾ	2007
24. ਰਚਨਾ ਵਿਚਾਰ ਮੰਚ, ਪੰਜਾਬ (ਰਜਿ.), ਨਾਭਾ	2008
25. ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ (ਰਜਿ.), ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	2008
26. ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ	2008
27. UBC ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ਼ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ, ਏਸ਼ੀਅਨ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵੈਨਕੂਵਰ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ	2010
28. ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬੀ ਸੰਗਤ, ਸਰੀ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ	2013
29. ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਸਰੀ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ	2014

ਇਆਪਾ (I.A.P.A.A.) ਤੇ ਇਸ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪੁਰਸਕਾਰ

ਇਆਪਾ (ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ ਪੰਜਾਬੀ ਆਥਰਜ਼ ਐਂਡ ਆਰਟਿਸਟਸ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਮੈਂ, ਡਾ. ਗੁਰੂਮੇਲ, ਸੂਰਗੀ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਅਰ (ਸੰਪਾਦਕ: ਇੰਡੋ-ਕਨੇਡੀਅਨ ਟਾਇਮਜ਼), ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਭੂਪਿੰਦਰ ਧਾਲੀਵਾਲ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, 3 ਜੁਲਾਈ, 1978 ਨੂੰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ 1981 ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਹੇਠਾਂ 'ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ' ਨਾਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ 12 ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ 100 ਕੁ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਲੋਕ ਮੰਚ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜੋਗਿੰਦਰ ਬਾਹਰਲਾ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ 1979 ਵਿਚ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1980 ਵਿਚ 500 ਡਾਲਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਤੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ/ਪੱਤਰਕਾਰ/ਕਲਾਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਹੁਣ ਤਕ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲੇਖਕਾਂ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ :

1. ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ	ਭਾਰਤ	1980
2. ਫਖਰ ਜ਼ਮਾਨ	ਪਾਕਿਸਤਾਨ	1981
3. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ	ਭਾਰਤ	1982
4. ਸੋਹਨ ਕਾਦਰੀ	ਡੈਨਮਾਰਕ	1982
5. ਅਜੀਤ ਕੌਰ	ਭਾਰਤ	1983
6. ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ	ਇੰਗਲੈਂਡ	1983
7. ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ	ਭਾਰਤ	1984
8. ਡਾ. ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ	ਭਾਰਤ	1985
9. ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ	ਭਾਰਤ	1986
10. ਡਾ. ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ	ਭਾਰਤ	1986
11. ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ	ਪਾਕਿਸਤਾਨ	1986
12. ਅਜਾਇਬ ਕਮਲ	ਕੀਨੀਆ	1986
13. ਡਾ. ਗੁਰੂਮੇਲ	ਅਮਰੀਕਾ	1986
14. ਦੇਵ	ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ	1986
15. ਸ਼ਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ	ਇੰਗਲੈਂਡ	1986
16. ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ	ਭਾਰਤ	1987
17. ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ	ਭਾਰਤ	1988

18. ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ	ਭਾਰਤ	1989
19. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਚਿਤਰਕਾਰ)	ਕੈਨੇਡਾ	1989
20. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ	ਭਾਰਤ	1990
21. ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	ਭਾਰਤ	1990
22. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ	ਭਾਰਤ	1990
23. ਡਾ. ਤੇਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	ਭਾਰਤ	1991
24. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਅਕਸ)	ਭਾਰਤ	1992
25. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਅਰ	ਕੈਨੇਡਾ	1992
26. ਡਾ. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਸਿਰਜਣਾ)	ਭਾਰਤ	1993
27. ਡਾ. ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗ	ਭਾਰਤ	1994
28. ਡਾ. ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ	ਕੈਨੇਡਾ	1994
29. ਡਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਆਰ	ਭਾਰਤ	1995
30. ਡਾ. ਮਨਜੀਤਪਾਲ ਕੌਰ	ਭਾਰਤ	1996
31. ਡਾ. ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ	ਭਾਰਤ	1997
32. ਪ੍ਰੋ. ਬ੍ਰਹਮਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ	ਭਾਰਤ	1997
33. ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਂਕੇ	ਭਾਰਤ	1998
34. ਇਲਿਆਸ ਘੁੰਮਣ	ਪਾਕਿਸਤਾਨ	1998
35. ਅਮਰ ਜਯੋਤੀ	ਨੀਦਰਲੈਂਡਜ਼	1998
36. ਡਾ. ਅਖਤਰ ਹੁਸੈਨ ਅਖਤਰ	ਪਾਕਿਸਤਾਨ	1999
37. ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ	ਭਾਰਤ	2000
38. ਅਜੀਤ ਰਾਹੀ	ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ	2000
39. ਬਲਿਹਾਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ	ਇੰਗਲੈਂਡ	2000
40. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਹਲਵਾਰਵੀ	ਭਾਰਤ	2000
41. ਅਵਤਾਰ ਜੌੜਾ	ਭਾਰਤ	2001
42. ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ	ਭਾਰਤ	2002
43. ਪ੍ਰੋ. ਰਾਸ਼ਦ ਹਸਨ ਰਾਣਾ	ਪਾਕਿਸਤਾਨ	2005
44. ਪ੍ਰੋ. ਆਸ਼ਿਕ ਰਹੀਲ	ਪਾਕਿਸਤਾਨ	2006
45. ਡਾ. ਵਨੀਤਾ	ਭਾਰਤ	2007
46. ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ	ਭਾਰਤ	2008
47. ਪ੍ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ	ਭਾਰਤ	2009
48. ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ	ਭਾਰਤ	2010
49. ਮਨਜੀਤ ਮੀਤ	ਕੈਨੇਡਾ	2010
50. ਗੁਰਦਿਆਲ ਕੰਵਲ	ਕੈਨੇਡਾ	2010

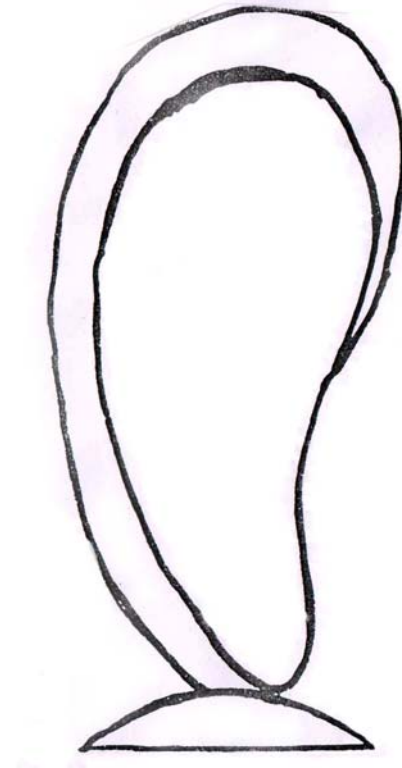
51. ਚਰਨ ਸਿੰਘ	ਕੈਨੇਡਾ	2011
52. ਡਾ. ਨਿਗਹਤ ਖੁਰਸ਼ੀਦ	ਪਾਕਿਸਤਾਨ	2012
53. ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਨਟ ਸਮਰਾਟ ਪੁਰਸਕਾਰ)	ਭਾਰਤ	2013

ਪੁਸਤਕ ਦਰਸ਼ਨ

ਇਆਪਾ ਦੀ ਸ਼ਾਖ: 'ਸਾਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਮੰਚ, ਕੈਨੇਡਾ' ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ/ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ 'ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ' ਨਾਲ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਚ ਸਨਮਾਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ, ਪੱਤਰ ਤੇ 500 ਡਾਲਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।

1. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ	ਭਾਰਤ	1983
2. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ	ਭਾਰਤ	1984
3. ਡਾ. ਮ. ਸ. ਰੰਧਾਵਾ	ਭਾਰਤ	1985
4. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਫੀਰ	ਭਾਰਤ	1986-87
5. ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਵਿਸ਼ਵ ਰੰਗਕਰਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ)	ਭਾਰਤ	2014

-ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
ਮਾਰਚ 2, 2015

ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਦਰਿਆ

ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ 13ਵਾਂ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਹੈ। ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਵੀਂ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ ਪਰਿਪਾਟੀ ਦਾ ਸਿਰਜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਰੰਗਕਰਮੀਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਜ਼ਰੀਏ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਟਕਕਾਰ ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਬੋਧ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਰਾਜਸੀ, ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਗੂੜ੍ਹ-ਗਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ 'ਚ ਹੱਥਲਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ ਅਜਿਹੇ ਦਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਅਜੋਕੇ ਛਿਣ-ਭੰਗਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਪੱਧਰ ਦੇ ਮਾਨਵ ਦੀ ਹਸਤੀ ਗ੍ਰਸੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਿਆਸਤ 'ਚ ਘੋਰ-ਅਪਰਾਧ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰਿਵਾਰਵਾਦ ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੈ, ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਤਿੜਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਪੁਰਾਣੇ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲ ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰਾਓ 'ਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜਾ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ, ਘਰ ਘਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ, ਧਰਮ ਕਰਮ, ਨੀਤੀ ਦਰਸ਼ਨ, ਗੱਲ ਕੀ ਹਰੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਬਿਰਖ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਹਰ ਟਾਹਣੀ ਵੀ ਕਿਤੇ ਰਹੀ, ਪੱਤਾ ਪੱਤਾ ਆਪਣਾ ਦਰਿਆ ਵਹਾਅ ਰਿਹਾ (ਉੱਖੜ ਰਿਹਾ) ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਵਸਤੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਗਰਜ਼ਾਂ 'ਚ ਸਿਮਟ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਦਰਭਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ, 'ਫਲਸਫੀ', 'ਜਗਿਆਸੂ', 'ਪੁੱਤਰ', 'ਕਵੀ' 'ਨੇਤਾ', 'ਮਾਂ', 'ਪਿਤਾ', 'ਕੁੜੀ', 'ਬਾਬਾ' ਤੇ 'ਗਸਤੀ' ਆਦਿ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਪਰ

ਸਾਰਥਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪਾਂ ਜ਼ਰੀਏ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੇ ਵਿਭਿੰਨ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਵੀ ਦਰਸਾਈ ਹੈ।

ਲੇਖਕ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ

ਮੁੱਲ : 325 ਰੁਪਏ, ਸਫੇ : 190

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ ਫੋਨ : 011-23264342

-ਡਾ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ
'ਅਜੀਤ', ਜਲੰਧਰ ਭਾਰਤ
3 ਜਨਵਰੀ, 2016

‘ਨਿਹੋਂਦ ਦਾ ਗੀਤ’ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ : ਰਾਜਵੰਤ ਰਜ

ਕੁਛ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅਣਥੱਕ ਮੁਸਾਫਿਰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਮੁਲਾਕਾਤ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਛ ਦੂਸਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਛਪੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਨਿਹੋਂਦ ਦਾ ਗੀਤ’ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਪਿਉਂਦ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਕਿਤਾਬ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ 40 ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਹੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਦੇ ਪਰਸਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਨਵੇਂ ਦੌਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਲੰਮੇਂ ਸਫਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਆਖ਼ਰੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਚੰਭਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

1. ਘਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ,
ਸਲੀਪਿੰਗ ਗੈਸ ਵਰਗਾ,
ਨਿੰਦਰਾਇਆ, ਸੁਸਤ ਆਲਸੀ।

ਇਕ ਹੀ ਰੁੱਤ ਬੀਤਦੀ ਹੈ ਏਥੇ,
ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਸੱਤ ਦਿਨ,
ਕੋਈ ਬਦਲਾਉ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(ਘਰ : ਇਕ ਯੁਵਕ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ)

2. ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ ਹੈ
ਉਬਾਸੀ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸ਼ੁਨਯ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਕੇ,
ਸ਼ੁਨਯ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਰੁੱਤ ਹੈ।

(ਬੂਹਾ ਤੇ ਉਬਾਸੀ।

3. ਦੁਨੀਆ ਸਰ ਹੋ ਗਈ ?
ਜਾਂ ਮੈਂ ਹੀ,
ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ???

ਜਾਂ ਫਿਰ, ਮੇਰੀ,
ਦੁਨੀਆਂ ਹੀ ਏਡੀ ਕੁ ਸੀ ??

ਖਾਲੀ ਸਫੇ ਤੇ ਅਦਿੱਖ,
ਸਭ ਕੁਝ ਉਲਝ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਖਾਲੀ ਸਫਾ)

4. ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।
ਪੰਛੀ ਆਇਆ ਸੀ-

ਜ਼ਿੰਦਗੀ,
ਹੁਣੇ, ਹੁਣੇ ਆਈ ਸੀ,
ਹੁਣੇ, ਹੁਣੇ ਗਈ ਹੈ।

ਨਜ਼ਰ,
ਅਜੇ ਵੀ,
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ।

ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ !!!

(ਉਡੀਕ)

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਦੌਰ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ੀਲ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਮੋਢੀ ਕਵੀ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬੜੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਅਪਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਕਬੂਲਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ 'ਈਮੇਲ', 'ਫੇਸਬੁਕ', 'ਬਲੌਗ' ਵਰਗੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਬਲੌਗ ਅਤੇ

ਵੈਬਸਾਈਟ ਦੀ ਉਹ ਮਿਸਰ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪਿਰਾਮਿਡ ਨਾਲ ਤਸਬੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

1. ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੇ
ਇਸ ਯੁੱਗ ਵਿਚ
ਬਟਨ ਦੱਬੋ, ਤਾਂ
ਰੂਹ, ਦਿਲ, ਦਿਮਾਗ,
ਅਤੇ ਅਲਗਾਵ ਵਿੱਚੋਂ,
ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਵਾਦ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ !!!

ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੀ,
ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ)

2. ਪਿਆਰ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ।
'ਲਾਈਕ', 'ਡਿਸਲਾਈਕ' ਤੇ
ਖਾਮੋਸ਼ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਮੁਖ ਪੋਥੀਏ,
ਸਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ

(ਮੁਖ ਪੋਥੀ ਪਰਿਵਾਰ)

3. ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ।
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਪਛਾਣ-ਚਿੰਨ੍ਹ,
ਸਾਈਬਰ-ਸਪੇਸ ਵਿਚ ਧਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।
ਆਪਣੇ ਬਲੌਗ, ਆਪਣੇ ਵੈਬ-ਸਾਈਟ ਵਿਚ,
ਅਨਿਕ ਸੂਰਜ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਮਿਸਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ,
ਕਲਮ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕਿਰਤੀ ਹਾਂ।

ਮੇਰਾ ਬਲੌਗ,
ਮੇਰਾ ਵੈਬਸਾਈਟ ਹੀ,
ਮੇਰਾ ਪਿਰਾਮਿਡ ਹੈ !!!

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਖਮ ਅਹਿਸਾਸ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹਾਂਗਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ

ਹੈ ਉਮਰ ਦੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੇ ਹੀ ਕਹਿਣ ਦਾ
ਹੌਂਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਕਵਿਤਾ ਹੈ-

ਹੁਣ ਤਾਂ, ਤੇਰੇ ਕੋਲ,
ਆਉਂਦਿਆਂ ਆਉਂਦਿਆਂ,
ਫੂਕ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਿਨ ਹਵਾ ਦੇ ਭੁਕਾਨੇ ਵਾਂਗ,
ਖਸਿਆਨੀ ਜਹੀ ਹਾਸੀ ਹੱਸਦੇ, ਅਸੀਂ,
ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ,
ਤੈਰਦੇ ਤੈਰਦੇ,
ਸਗਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ,
ਇੱਕੋ ਇੱਕ
ਮੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਕਲਮ 'ਚੋਂ ਅਜੇ ਵੀ,
ਤੇਰੇ ਹੁਸਨ ਦੇ ਗੀਤ ਫੁੱਟਦੇ ਹਨ।
ਤੇਰੇ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ,
ਦਿਲ 'ਚੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਤੂਫਾਨ,
ਲਹਿੰਦੇ ਤੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ।

ਕਲਪਨਾ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਤੇ 'ਬ੍ਰਹਮੰਡ' ਨੂੰ
ਛਿਣ ਦੀ ਛਿਣ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾ,
ਪਕੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।
ਜੋ ਗੀਤ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,
ਤੇਰਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।
ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ,
ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ਼ਕ ਦੀ,
ਤਾਸੀਰ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਇੱਛਾ ਤਾਂ ਉਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ,
ਤਦਬੀਰ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਠੰਡੇ ਜਿਸਮ ਵਿੱਚ,
ਗਰਮ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਰੁੱਤ ਹੈ !!!

ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਸੂਖਮ
ਹੋਂਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਨ।

ਏਸ ਰੁੱਤੇ,
ਚਾਨਣ ਨੂੰ ਜਿਸਮ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ,
ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਾਂਗ ਮਾਣੀਂਦਾ ਹੈ।

ਏਸ ਮੇਲ ਵਿਚ ਤਨ ਦੀ,
ਰਗੜ ਘਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਅਵਸਤੂ ਹੋਂਦ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਇਕ ਸੂਖਮ ਸਿਖਰ-ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀ,
ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਵਜਾਂਦੀ ਹੈ !!!

'ਮੈਂ' ਨੂੰ 'ਤੂੰ'
ਤੇ 'ਤੂੰ' ਨੂੰ 'ਮੈਂ' ਵਾਂਗ ਗਾਂਦੀ ਹੈ !!!

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਆਪਣੇ ਟਾਈਟਲ ਤੇ ਖਰੀ ਉੱਤਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ
ਨਿਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਅਨੋਖੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ : ਨਿਹੋਂਦ ਦਾ ਗੀਤ

ਲੇਖਕ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ ਫੋਨ : 011-23264342

-ਰਾਜਵੰਤ ਰਾਜ

ਫੇਸਬੁੱਕ ਉੱਤੇ 14 ਨਵੰਬਰ, 2015 ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਕਾਵਿ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤਣਾਓ : ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਦਰਭ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਮਿਲਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਐਮ.ਫਿਲ ਦੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ, ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ “ਪੱਤਰ ਦੇ ਦਰਿਆ”, “ਛਾਵਾਂ ਤੇ ਪਰਛਾਵੇਂ”, “ਬਾਜ਼ ਦੀ ਨਜ਼ਰ” ਅਤੇ “ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਨਸਲ” ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਓ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਅਸਤਿਤਵਵਾਦੀ ਵਿਧੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਓ ਦੀ ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਕੀ ਦੇਣਾ ਹੈ ? ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ/ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ‘ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਓ : ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਰਿਪੇਖ’ ਵਿਚ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰੋਕਾਰ ਦੱਸ ਕੇ ਤੇ ਚੌਥੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਰਵੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਓ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਖੀਰ ‘ਤੇ ਸਾਰ ਤੇ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਇਸ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ ਚੰਗੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਗਲੇਰੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਅਥਾਹ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਲੇਖਿਕਾ : ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ,
ਮੁੱਲ : 275 ਰੁਪਏ, ਪੰਨੇ : 151

ਪ੍ਰੋ. ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਮੋ.: 9872521515

‘ਅਜੀਤ’, ਜਲੰਧਰ, ਭਾਰਤ, 14 ਫਰਵਰੀ, 2016

